

Funded by
the European Union

JUSTAL

Technical Assistance to Support
the Implementation of the Crosscutting
Justice Strategy in Albania

Projekt i zbatuar nga:

REPUBLIKA E SHQIPËRIE
MINISTRIA E DREJTËSISË

DEMOKRACIA DHE SHTETI I SË DREJTËS PËR TË RINJTË NË BASHKIMIN EVROPIAN

Fletë informuese për fëmijë (9-11 vjeç)

RECONNECT

**BINGHAM
CENTRE FOR
THE RULE
OF
LAW**

Funded by
the European Union

JUSTAL

Technical Assistance to Support
the Implementation of the Crosscutting
Justice Strategy in Albania

Projekt i zbatuar nga:

DEMOKRACIA DHE SHTETI I SË DREJTËS PËR TË RINJTË NË BASHKIMIN EVROPIAN

Fletë informuese për fëmijë (9-11 vjeç)

Botim i Ministrisë së Drejtësisë
publikuar me mbështetjen e projektit JUSTAL
(Asistenca Teknike në Mbështetje të Zbatimit të Strategjisë
Ndërsektoriale të Drejtësisë në Shqipëri)

Tiranë 2024

RECONNECT

BINGHAM
CENTRE FOR
THE RULE
OF
LAW

Funded by
the European Union

Ky botim është realizuar me mbështetjen financiare të Bashkimit Evropian. Përmbajtja e tij është përgjegjësi e Ministrisë së Drejtësisë dhe JUSTAL dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e Bashkimit Evropian.

Heqje dorë nga përgjegjësia

Botimi në shqip u realizua me mbështetjen e projektit JUSTAL. Botimi origjinal është hartuar nga Qendra Bingham për Shtetin e së Drejtës, së bashku me Universitetin e Leuvenit, si pjesë e projektit RECONNECT “Të rilidhim Evropën me qytetarët e saj nëpërmjet demokracisë dhe shtetit të së drejtës”, të financuar nga BE-ja në kuadër të Horizon 2020. Projekti RECONNECT është financuar nëpërmjet Grantit nr. 770142. Dizajni grafik u realizua nga Dan Gould Design. Qendra Bingham për Shtetin e së Drejtës dhe Universiteti i Leuvenit nuk mbajnë përgjegjësi për botimin për Shqipërinë, si edhe për përmbajtjen e faqeve apo burimeve të tjera të listuara në të.

Përkthimi: Koço Bendo, Maniela Sota

Redaktimi: Julinda Beqiraj, Stela Suloti, Klesta Hysi

Layout: Ilir Kaso

Shtypur në shtypshkronjën: Kumi

© RECONNECT 2021

JUSTAL

Ministria e Drejtësisë

Blvd Zogu I-rë

Tiranë

E-mail: info@justal.eu

Web: www.justal.eu

HYRJE

Si pjesë e projektit kërkimor RECONNECT “Të rilidhim Evropën me qytetarët e saj nëpërmjet demokracisë dhe shtetit të së drejtës”

(www.reconnect-europe.eu), Qendra Bingham për Shtetin e së Drejtës, së bashku me Universitetin e Leuvenit, kanë përgatitur një komplet materialesh edukative për të rinjtë që jetojnë në Bashkimin Evropian.

Konceptet si shteti i së drejtës, demokracia dhe të drejtat e njeriut mund të jenë komplekse, por informimi mbi to nuk duhet të jetë domosdoshmërisht kështu! Këto materiale edukative përfshijnë gjithsej 10 tema për t’u dhënë mundësinë studentëve dhe mësuesve të përfshihen në diskutime mbi BE-në me njohuri mbi kuptimin dhe rëndësinë e koncepteve thelbësore evropiane si shteti i së drejtës, demokracia dhe të drejtat e njeriut. Materialet përfshijnë gjithashtu tematika që i drejtohen një grupmoshe më të re, si të drejtat e fëmijëve, migrimi, ndryshimet klimatike, mediat sociale dhe arsimi.

Për secilën nga këto 10 tema janë përgatitur:

- 1) fletë informuese për fëmijë të vegjël (shkolla fillore / afërsisht 9-11 vjeç)
- 2) fletë informuese për të rinj (shkolla e mesme / afërsisht 12-16 vjeç)
- 3) dhe disa shënime të shkurtra udhëzuese për mësuesit.

Në këtë broshurë, ne kemi mbledhur 10 fletë informuese të cilat u drejtohen fëmijëve (9-11 vjeç). Shënimet udhëzuese për mësuesit që shoqërojnë fletët informuese janë të disponueshme në faqen zyrtare të projektit në internet

(<http://www.reconnect-europe.eu/educators>).

Në varësi të aftësisë për të lexuar, fletët informuese mund të përdoren nga fëmijët në mënyrë të pavarur ose gjatë diskutimit me mësuesin në klasë.

Fletët informuese synojnë të shërbejnë si materiale edukative për të dhjetë temat dhe, si të tilla, ato mund të përdoren më vete ose bashkë me burime të tjera mësimore si pjesë e edukatës qytetare më të gjerë në shkolla.

Materialet edukative në gjuhën angleze janë gjithashtu të disponueshme për t’u parë, shkarkuar dhe printuar në faqen zyrtare (<http://www.reconnect-europe.eu/youthresourcecentre/>).

Për studentët, profesionistët dhe studiues të tjerë të interesuar të çdo grupmoshe, projekti RECONNECT ofron kursin e hapur online, i cili përmban edhe njohuri bazë mbi demokracinë dhe shtetin e së drejtës në Evropë (<http://www.reconnect-europe.eu/mooc/>).

Shpresojmë që këto materiale edukative të jenë interesante dhe të vlefshme për ju.

Falënderojmë Dan Gould Design për dizajnin grafik (<http://www.dangould.co.uk>).

Qendra Bingham për Shtetin e së Drejtës dhe Universiteti i Leuvenit janë dy nga 18 organizatat partnere pjesë e projektit kërkimor RECONNECT “Të rilidhim Evropën me qytetarët e saj nëpërmjet demokracisë dhe shtetit të së drejtës” (www.reconnect-europe.eu). Projekti ka marrë financim nga programi “Kërkim dhe Inovacion Horizon 2020” i Bashkimit Evropian sipas Grantit nr. 770142.

Të dhënat e fletëve informuese i referohen materialit origjinal në anglisht, i cili është publikuar në vitin 2021. Në versionin shqip nuk janë reflektuar ndryshimet e mundshme të të dhënave pas vitit 2021. Botimi në shqip i Ministrisë së Drejtësisë është bërë i mundur nga projekti i asistencës teknike “JUSTAL” në mbështetje të zbatimit të strategjisë ndërsektoriale të drejtësisë, financuar nga Bashkimi Evropian.

TEMA 1: ÇFARË ËSHTË BE-JA?

1

ÇFARË ËSHTË BE-JA?

BE-ja është një bashkim i 27 vendeve evropiane dhe 'BE' do të thotë 'Bashkimi Evropian'. BE-ja funksionon paksa si një shtet, me vlerat, flamurin, bankën qendrore, valutën, kartëmonedhat, parlamentin dhe gjykatën e saj. Të gjithë shtetasit e vendeve anëtare të BE-së quhen shtetas të BE-së.

FAKTE PËRMBLEDHËSE

- Në BE jetojnë 446 milionë njerëz – popullsia e tretë më e madhe në botë, pas Kinës dhe Indisë.
- Në BE ka 24 gjuhë zyrtare dhe çdo vit më 26 shtator festohet Dita Evropiane e Gjuhëve.
- Lumi më i gjatë në BE është Danubi, i cili fillon në Gjermani dhe rrjedh nëpër 10 vende.
- Nga sipërfaqja, Franca është vendi më i madh në BE dhe Malta është vendi më i vogël.

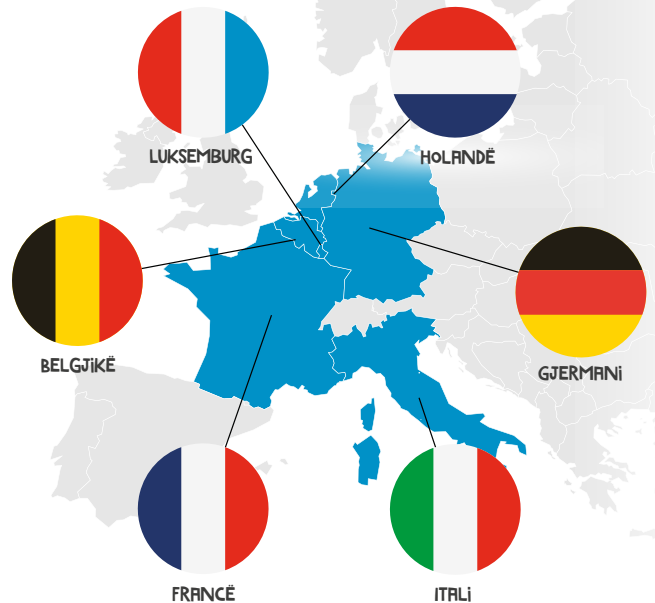
SIMBOLET E BE-SË

- Flamuri evropian paraqet një rreth me 12 yje të artë në një sfond blu. Këto elemente përfaqësojnë vlerat e unitetit, bashkimit dhe harmonisë mes popujve të Evropës.
- Motoja e BE-së është “Të bashkuar në diversitet”, e cila ka të bëjë me bashkimin e evropianëve për të punuar për paqen dhe mirëqënien, si dhe për të ruajtur dhe zhvilluar kulturat, traditat dhe gjuhët e ndryshme në BE.
- Dita e Evropës, më 9 maj të çdo viti, përkujton paqen dhe unitetin në Evropë.
- BE-ja ka himnin e saj.

2

SI U KRIJUA BE-JA?

BE-ja i ka fillimet e veta në vitet '50 pas Luftës së Dytë Botërore. Fillimisht “vendet themeluese” ishin gjashtë: Gjermania, Franca, Italia, Luksemburgu, Belgjika dhe Holanda. Që atëherë, janë bashkuar më shumë vende dhe aktualisht BE-ja ka 27 shtete anëtare. Më 31 janar 2020, Mbretëria e Bashkuar u bë vendi i parë anëtar që u largua nga BE-ja dhe ky proces u quajt “Brexit”.

3

CILAT JANË VLERAT E BE-SË?

Ka një sërë vlerash që janë të përbashkëta për të gjitha vendet e BE-së. Le t'i shikojmë ato:

DËNJITETI I NJERIUT: Dinjiteti i njeriut ka të bëjë me vlerësimin dhe shfaqjen e respektit për të gjithë njerëzit për atë që ata janë, thjesht sepse ata janë qenie njerëzore.

LIRIA: Liria e lëvizjes u jep shtetasve të BE-së të drejtën të lëvizin dhe të jetojnë brenda BE-së. Ekzistojnë gjithashtu liri të tjera, si e drejta për arsim dhe liria e fesë që mbrohen nga Karta e të Drejtave Themelore të BE-së.

DEMOKRACIA: Në demokraci, qytetarët ndikojnë në mënyrën se si mund të drejtohet vendi nëpërmjet votës. Të jesh qytetar i BE-së do të thotë gjithashtu të gëzosh të drejta politike. Për shembull, të gjithë qytetarët e BE-së kanë të drejtë të kandidojnë për deputet dhe të votojnë në zgjedhjet për Parlamentin Evropian. Një shtetas gjerman, për shembull, mund të kandidojë dhe të votojë në Gjermani ose në Francë, nëse ai/ajo jeton atje.

SHTETI I SË DREJTËS: Shteti i së Drejtës është një nga vlerat kryesore në të cilën bazohet BE-ja. Ai përfshin një sërë elementesh, të cilët do t'i shqyrtojmë në një tjetër fletë informuese. Kjo nënkupton se ligji duhet të zbatohet në mënyrë të barabartë për të gjithë dhe të gjithë duhet ta respektojnë atë, duke filluar nga qytetarët, te qeveria, dhe organet e tjera publike. Nëse ka shkelje të ligjit, duhet të sigurohet akses në drejtësi nëpërmjet gjykatave. Traktatet e BE-së, të cilat janë marrëveshje midis vendeve anëtare, përbëjnë bazën ligjore të BE-së. Gjykata e Drejtësisë e BE-së është gjykata më e lartë e Bashkimit Evropian dhe vendimet e saj duhet të respektohen dhe zbatohen nga të gjithë.

TË DREJTAT E NJERIUT: Të drejtat e njeriut janë të drejtat dhe liritë që ne i kemi sepse jemi qenie njerëzore. Në BE, ato mbrohen nga Karta e të Drejtave Themelore të BE-së. Kjo nënkupton se të gjithë ne kemi të drejtën të trajtohemi në mënyrë të barabartë pavarësisht nga gjinia, raca, ngjyra, etnia ose origjina sociale, gjuha, feja ose besimi, aftësitë e kufizuara, mosha, apo orientimi seksual.

4 ÇFARË ËSHTË EURO?

BE-ja ka valutën e saj, Euron. Aktualisht, 19 shtete anëtare të BE-së përdorin Euron, pra shpesh nuk është më e nevojshme të shkëmbeni para kur udhëtoni për shembull nga Italia për në Gjermani, ose nga Franca në Belgjikë. Nëse shkoni me pushime në këto vende, mund ta paguani një akullore thjesht me Euro.

5 ÇFARË ËSHTË TREGU I PËRBASHKËT I BE-SË?

Tregu i përbashkët bën të mundur që mallrat, shërbimet, kapitali dhe njerëzit të lëvizin lirisht nëpër BE. Mallrat janë objektet që njerëzit prodhojnë ose produkte që i rritin për t'i shitur (si lodrat, rrobat, kompjuterët ose ushqimet). Shërbimet janë ato çfarë njerëzit bëjnë për të tjerët (si shërbimet që ofrojnë mjekët,

ndërtuesit, shoferët e autobusëve dhe parukierët). Të gjithë shtetasit e BE-së kanë gjithashtu të drejtën të jetojnë, punojnë, blejnë, studiojnë ose dalin në pension jashtë vendit të tyre, në çdo vend tjetër të BE-së. Për shembull, një mësues nga Franca mund të japë mësim në frëngjisht në një shkollë në Suedi.

6

SI QEVERISET BE-JA?

27 shtetet anëtare bashkëpunojnë në kuadër të BE-së për të zgjidhur problematikat që prekin të gjithë qytetarët e BE-së, shpesh duke kapërcyer mosmarrëveshjet e tyre për të përballuar së bashku sfida të rëndësishme.

BE-ja qeveriset nga katër organe kryesore – Parlamenti Evropian, me seli në Strasburg (Francë), Bruksel (Belgjikë) dhe Luksemburg; Këshilli Evropian, Komisioni Evropian dhe Këshilli i Bashkimit Evropian, të gjithë me seli në Bruksel (Belgjikë).

Këshilli Evropian përcakton drejtimin dhe prioritetet e përgjithshme të politikave të BE-së. Ai përbëhet nga udhëheqësit politikë (kryeministrat/presidentët) të vendeve anëtare të BE-së. **Komisioni Evropian, Parlamenti Evropian, dhe Këshilli i Bashkimit Evropian** punojnë së bashku për të hartuar ligjet e reja të BE-së.

Parlamenti Evropian është i vetmi organ i cili zgjidhet drejtpërdrejt. Zgjedhjet evropiane zhvillohen një herë në çdo pesë vjet ku qytetarët e BE-së zgjedhin anëtarët e Parlamentit Evropian.

Institucionet e tjera të BE-së përfshijnë **Bankën Qendrore Evropiane** në Frankfurt (Gjermani) dhe **Gjykatën e Drejtësisë së Bashkimit Evropian**, e cila ndodhet në Luksemburg. Gjykata jep vendime për një gamë të gjerë të çështjeve që prekin jetën e qytetarëve të BE-së.

KËSHILLI EVROPIAN

PARLAMENTI EVROPIAN

KËSHILLI I BASHKIMIT EVROPIAN

KOMISIONI EVROPIAN

GJYKATA E DREJTËSISË SË BE-SË

BANKA QENDRORE EVROPIANE

SALLA PLENARE NË NDËRTESËN E KËSHILLIT EVROPIAN, BRUKSEL

TEMA 2: CILAT JANË TË DREJTAT E MIA SI SHETAS I BE-SË?

1

ÇFARË ËSHTË SHETËSIA E BE-SË?

Shtetësia juaj zakonisht lidhet me vendin ku keni lindur. Përveç kësaj, nëse jeni shtetas i një prej 27 vendeve anëtare të Bashkimit Evropian (BE), atëherë jeni gjithashtu shtetas i BE-së.

Të qenit shtetas i BE-së nuk e zëvendëson shtetësinë tuaj kombëtare, por e plotëson atë. Për shembull, nëse jeni një qytetar gjerman ose një qytetar francez, ju keni njëkohësisht edhe shtetësinë e BE-së. Nëse keni një pasaportë gjermane ose një pasaportë franceze, shtetësia e BE-së do të jetë gjithashtu e printuar në pasaportën tuaj.

Të qenit shtetas i BE-së ju siguron shumë të drejta, liri dhe mbrojtje juridike sipas së drejtës së BE-së.

ÇFARË OFRON BE-JA?

- Paqja – BE-ja është përshkruar si “projekti më i suksesshëm i paqes në historinë njerëzore” dhe ka marrë Çmimin Nobel për Paqe në vitin 2012.
- Tregu i përbashkët i BE-së – Tregu i përbashkët bën të mundur që njerëzit, mallrat (sendet që njerëzit prodhojnë ose rritin për të shitur), shërbimet (ato që njerëzit bëjnë për të tjerët) dhe paratë të lëvizin lirshëm nëpër BE. Këto njihen si “katër liritë themelore” (lëvizja e lirë e njerëzve, mallrave, shërbimeve dhe kapitalit).
- Të Drejtat e Njeriut – Të drejtat e njeriut janë të drejtat dhe liritë që ne i kemi sepse jemi njerëz. Në BE, ato mbrohen nga Karta e të Drejtave Themelore të BE-së.
- Rregullat e sigurisë në BE – Këto rregulla nënkuptojnë që të gjithë shtetasit e BE-së kanë akses sipas standarteve të sigurisë të përcaktuara nga BE në ushqime, medikamente, lodra dhe informacione në internet.
- Telefonat celularë – Mund ta përdorni telefonin tuaj pa paguar para shtesë kudo që të jeni në BE (roaming falas).

2

ÇFARË TË DREJTASH KANË SHTETASIT E BE-SË?

Të shikojmë disa nga të drejtat që kanë shtetasit e BE-së:

TË TRAJTOHEN NË MËNYRË TË BARABARTË

Shtetasit e BE-së kanë të drejtën të mos trajtohen ndryshe për shkak të shtetësisë së tyre. Ky quhet mos-diskriminim. Mos harroni, shtetësia juaj është zakonisht ajo e vendit ku keni lindur dhe shtetësia e BE-së i shtohet asaj.

TË LËVIZIN DHE TË JETOJNË NË BE

Shtetasit e BE-së kanë të drejtë të lëvizin lirshëm në BE dhe të jetojnë, të punojnë, të studiojnë, të marrin trajtim shëndetësor, të kërkojnë punë ose të dalin në pension kudo në BE.

TË VOTOJNË DHE MARRIN PJESË NË ZGJEDHJE

Në demokraci, qytetarët kanë zë në mënyrën se si mund të drejtohet vendi dhe e shprehin këtë nëpërmjet votës. Të jesh shtetas i BE-së do të thotë gjithashtu të gëzosh të drejta politike. Qytetarët e BE-së kanë të drejtë të votojnë dhe të kandidojnë në zgjedhjet në vendin e BE-së ku ata jetojnë. Një shtetas hungarez, për shembull, mund të paraqitet si kandidat dhe të votojë në Spanjë nëse ai ose ajo jeton atje.

Përveç zgjedhjeve kombëtare (zgjedhjeve vendore ose zgjedhjeve për anëtarët e parlamenteve kombëtare, si në Austri, Poloni ose Maltë) ka edhe zgjedhje evropiane për anëtarët e Parlamentit Evropian. Zgjedhjet evropiane zhvillohen çdo pesë vjet. Në zgjedhjet evropiane të vitit 2019, shtetasit e BE-së zgjodhën 751 anëtarë të Parlamentit Evropian (deputetë). Në këto zgjedhje votuan mbi 250 milionë qytetarë të BE-së. Zgjedhjet e ardhshme evropiane do të zhvillohen në vitin 2024.

TË MBROHEN KUR UDHËTOJNË JASHTË BE-SË

Një ambasadë ose konsullatë është baza ose selia që një vend ngre në një vend tjetër. Një nga rolet e saj është të mbrojë dhe të ndihmojë shtetasit e saj kur ata janë duke udhëtuar jashtë vendit. Qytetarët e BE-së mund të kërkojnë ndihmë nga ambasadë ose konsullata e një vendi tjetër anëtar të BE-së kur ata janë jashtë BE-së dhe vendi i tyre atje nuk ka ambasadë ose konsullatë. Për shembull, nëse ju jeni italian dhe u ka humbur pasaporta ose ua kanë vjedhur gjatë pushimeve në një vend jashtë BE-së dhe nuk ka ambasadë ose konsullatë italiane atje, atëherë mund të shkoni në ambasadën ose konsullatën e çdo vendi tjetër anëtar të BE-së dhe të kërkonit ndihmë për lëshimin e një pasaporte me procedurë urgjente.

3

SI MBROHEN TË DREJTAT E MIA?

Disa nga të drejtat e shtetasve të BE-së mund t'i gjejmë në Kapitullin 5 të Kartës së të Drejtave Themelore të BE-së. Qeveritë e shteteve anëtare të BE-së duhet të zbatojnë Kartën e BE-së për të Drejtat Themelore. Disa nga të drejtat e qytetarëve të BE-së mund t'i gjejmë edhe në një traktat të rëndësishëm të quajtur Traktati për Funkcionimin e Bashkimit Evropian. Traktatet janë marrëveshje të bëra midis vendeve anëtare të BE-së.

TEMA 3: ÇFARË JANË TË DREJTAT E NJERIUT?

1 NGA RRJEDHIN TË DREJTAT E NJERIUT?

Ne gëzojmë të drejtat e njeriut sepse jemi qenie njerëzore. Këto të drejta nuk mund të na hiqen, sepse ato janë pjesë e secilit prej nesh që kur kemi lindur. Ato zbatohen pavarësisht se nga jemi, në çfarë besojmë dhe si zgjedhim ta jetojmë jetën tonë.

Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut (DUDNJ) është dokumenti bazë ku renditen të drejtat dhe liritë e njeriut. DUDNJ-ja është miratuar shekullin e kaluar më 10 dhjetor 1948 nga Organizata e Kombeve të Bashkuara (OKB). Ajo parashikoi për herë të parë të drejtat e njeriut që duhet të mbrohen në mbarë botën.

FAKTE PËRMBLEDHËSE

- Në vitin 1945, pas Luftës së Dytë Botërore, në San Francisco (SHBA) OKB-ja u themelua për të promovuar paqen dhe sigurinë. Tani ajo ka 193 Shtete Anëtare, pothuajse të gjitha vendet në botë.
- Tashmë DUDNJ-ja është dokumenti më i përkthyer në botë, në më shumë se 500 gjuhë.
- Përvjetori i DUDNJ-së, 10 dhjetori, është Dita e të Drejtave të Njeriut.

DUDNJ-ja ka hedhur bazat për dokumentet e të drejtave të njeriut të përshtatura për rajone specifike të botës, si Afrika, dy Amerikat, Azia dhe Evropa. Për shembull, Këshilli i Evropës ka Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut, e cila u miratua më 4 nëntor 1950 në Romë (Itali).

2

CILAT JANË TË DREJTAT E MIA?

Neni 1 i DUDNJ-së parashikon se të gjithë njerëzit janë të lirë dhe të barabartë. Ky rregull është baza për të gjitha të drejtat e njeriut të renditura në DUDNJ, Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe dokumentet e tjera të të drejtave të njeriut.

Më poshtë jepen disa shembuj të të drejtave të njeriut, të cilat duhet t'i gëzojë çdo qenie njerëzore:

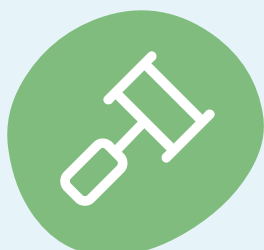
E drejta për ushqim,
veshmbathje, strehim dhe
kujdes mjekësor

E drejta për
shkollim falas

E drejta për të organizuar
dhe marrë pjesë në tubime
paqësore

E drejta për të mos u
keqtrajtuar ose dënuar
padrejtësisht

E drejta për punë dhe për t'u
paguar në mënyrë të drejtë,
për pushim dhe kohë të lirë

E drejta e pronës

E drejta për jetë private
dhe familjare

Liria për të menduar
dhe për thënë atë që
dëshirojmë

Liria e fesë
dhe e besimit

3

ÇFARË MUND TË BËNI NËSE MENDONI SE JANË SHKELUR TË DREJTAT TUAJA?

Qeveria e vendit tuaj është përgjegjëse për respektimin dhe mbrojtjen e të drejtave tuaja. Në shumicën e rasteve, të drejtat e njeriut të përmendura më sipër parashikohen gjithashtu në kushtetutën e vendit tuaj. Nëse mendoni se të drejtat tuaja janë shkelur ose cenuar (për shembull, nëse jeni keqtrajtuar ose ndëshkuar gabimisht nga policia), mund të ankoheni në gjykatat e vendit tuaj.

Për shembull, nëse jetoni në Evropë (përfshirë edhe Shqipërinë) dhe ende mendoni se nuk ju është dhënë një vendim i drejtë nga një gjyqtar i vendit tuaj, ju mund ta çoni çështjen kundër vendit tuaj në Gjykatën Evropiane të të Drejtave të Njeriut në Strasburg (Francë). Ankesa mund të shkruhet në një nga gjuhët zyrtare të cilitdo prej 47 vendeve anëtare të Këshillit të Evropës. Një ose disa gjyqtarë, të ardhur nga të gjitha vendet anëtare, do të shqyrtojnë në vijim çështjen tuaj dhe do të vendosin nëse shteti juaj i ka respektuar të drejtat tuaja njerëzore. Nëse Gjykata vendos në favorin tuaj, juve u vihet në vend e drejta, duke përfshirë ndoshta vlera monetare si kompensim për dëmin që keni pësuar. Gjykata gjithashtu mund të urdhërojë qeverinë tuaj që të garantojë se nuk do të përsëritet i njëjti problem.

FAKT PËRMBLEDHËS

Që nga themelimi i saj në vitin 1959, Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut ka dhënë mbi 23,000 vendime.

4

ÇFARË VENDI ZË KARTA E BASHKIMIT EVROPIAN PËR TË DREJTAT THEMELORE?

Karta e BE-së për të Drejtat Themelore përmban të drejtat themelore të çdo personi në BE. Duke i përfshirë të drejtat në një dokument, ajo i bën ato më të dukshme.

Karta e të Drejtave Themelore të BE-së shpesh ngatërrohet me Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut. Të dy dokumentet mbulojnë të drejta dhe liri të ngjashme, por ka disa dallime të rëndësishme.

KARTA E BASHKIMIT EVROPIAN PËR TË DREJTAT THEMELORE

Komuniteti, që ne e njohim sot si BE, i ka fillimet e veta në vitet 1950 pas Luftës së Dytë Botërore. Tashmë BE-ja ka 27 vende anëtare (Shqipëria nuk bën pjesë, por ka kandiduar për anëtarësim).

Karta e të Drejtave Themelore u krijua nga BE në vitin 2000 dhe përfaqëson deklaratën e BE-së për të drejtat.

Karta interpretohet nga Gjykata e Drejtësisë e Bashkimit Evropian në Luksemburg.

Vetë BE-ja dhe 27 shtetet anëtare të BE-së duhet të respektojnë të drejtat e parashikuara në Kartë.

KONVENTA EVROPIANE E KËSHILLIT TË EVROPËS PËR TË DREJTAT E NJERIUT

Këshilli i Evropës u themelua në vitin 1949 dhe përbëhet nga 47 vende anëtare (duke përfshirë edhe Shqipërinë). Ai nuk është pjesë e Bashkimit Evropian, por të 27 vendet anëtare të BE-së janë gjithashtu anëtarë të Këshillit të Evropës.

Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut u hartua nga Këshilli i Europës mbi 50 vjet më parë, në vitin 1950.

Konventa interpretohet nga Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut në Strasburg (Francë).

47 shtetet anëtare të Këshillit të Evropës, duke përfshirë 27 vendet anëtare të BE-së, janë palë në Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut. Megjithatë, vetë BE-ja nuk është (ende) palë në Konventë.

TEMA 4: ÇFARË ËSHTË SHTETI I SË DREJTËS?

1

ÇFARË ËSHTË SHTETI I SË DREJTËS?

Shteti i së Drejtës është një nga vlerat kryesore mbi të cilat bazohet Bashkimi Evropian. Ai përmban një sërë elementësh, të cilët do t'i shqyrtojmë në këtë fletë informuese. E rëndësishme është që rregullat të zbatohen në mënyrë të barabartë për të gjithë dhe të gjithë t'i respektojnë rregullat, duke filluar nga qytetarët te qeveria dhe organet e tjera publike. Nëse shkelen rregullat, duhet të ketë akses në drejtësi në gjykata.

Në fakt, Shteti i së Drejtës është në njëfarë mënyre si një lojë futboll...

2

SI MUND TË NA NDIHMOJË SHTETI I SË DREJTËS?

Të shikojmë si mund të gjejë zbatim Shteti i së Drejtës në një sërë situatash:

BARAZIA

Imagjinoni sikur të ekzistojë një rregull në vendin tuaj që parashikon se gratë dhe vajzat duhet të paguhen 15% më pak se burrat dhe djemtë për të njëjtën punë.

- Kjo është e padrejtë dhe shkel të drejtat e njeriut. Gratë dhe vajzat duhet të paguhen njësoj si burrat dhe djemtë, nëse ato bëjnë të njëjtën punë.
- Nëse gratë dhe vajzat trajtohen ndryshe sepse ato janë gra dhe vajza, ato duhet të kenë mundësi që t'i drejtohen për ankesë një gjykatë dhe të dëmshpërblehen për trajtimin e padrejtë të tyre.

RREGULLA TË QARTA
DHE TË THJESHTA

Imagjinoni sikur të jeni në një bibliotekë për të marrë një libër. Ju kërkoni disa informacione në lidhje me sa kohë mund ta mbani librin, nëse mund ta zgjasni afatin për librin e marrë dhe cili është sanksioni nëse e vononi librin. Punonjësi në shërbim iu jep një kopje të “Udhëzuesit të Bibliotekës”, i cili është 150 faqe dhe është shkruar me një gjuhë shumë të ngatërruar. Pasi keni harxhuar shumë kohë në përpjekje për të gjetur pjesën përkatëse të Udhëzuesit, ju lexoni se ka një gjobë prej 1 EURO për kthimin me vonesë. Kjo nuk ju duket shumë e lartë, ndaj vendosni ta ktheni librin 15 ditë pas afatit. I njëjti punonjës me të cilin folët herën e fundit ju thotë se gjoba në fakt llogaritet për çdo ditë vonesë dhe ju gjobit me 15 EURO për kthimin me vonesë.

- Për t’ju mbrojtur nga kjo lloj situatë, “Udhëzuesi i Bibliotekës” duhet të ishte më i thjeshtë, më i qartë dhe i aksesueshëm në mënyrë më të lehtë.
- Ju duhet të dini se cilat rregulla zbatohen për t’u siguruar se çfarë vendimesh mund të merrni pasi të jeni informuar për shërbimet ose për sendet që blini në një dyqan.

USHTRIMI I KOMPETENCAVE

Policia ka kompetenca për t'ju “ndaluar dhe kontrolluar”, për shembull nëse ka arsye për të menduar se ju mbani me vete drogë, armë ose sende të vjedhura. Tani, imagjinoni sikur policia t'ju ndalojë dhe kontrollojë, pa një arsye të përshtatshme, por thjesht për shkak të ngjyrës së lëkurës tuaj.

- Ky është diskriminim dhe nuk përfshihet brenda rregullave që përcaktojnë detyrat e policisë. Policia nuk duhet t'ju ndalojë dhe kontrollojë thjesht për shkak të gjinisë ose racës suaj.
- Nëse jeni ndaluar pa një motiv të arsyeshëm ose jeni trajtuar në mënyrë të padrejtë, mund të bëni një ankesë kundër policisë dhe, në raste të caktuara, mund të shkoni në gjykatë për të kërkuar dëmshpërblim.

TË DREJTAT E NJERIUT

Qeveria e vendit tuaj është përgjegjëse për mbrojtjen e të drejtave të njeriut, duke përfshirë edhe të drejtën tuaj për arsim. Këtu përfshihet edhe e drejta për arsim fillor falas. Fatkeqësisht, në mbarë botën, shumë fëmijëve nuk iu sigurohet kjo e drejtë.

- Ju mund t'i ndihmoni fëmijët të njohin të drejtën e tyre për arsim dhe të ndërmerreni fushata ndërgjegjëse që qeveria të garantojë shkollën fillore falas për të gjithë fëmijët në vendin tuaj.
- Nëse mendoni se e drejta juaj për arsim është shkelur, ju mund t'i drejtoheni gjykatës.

AKSESI NË DREJTËSI

Imagjinoni sikur një mësues t'ju thotë se keni bullizuar një fëmijë tjetër, gjë që nuk është e vërtetë. Ai thërret prindërit/kujdestarët tuaj në shkollë dhe u tregon se çfarë ka thënë fëmija tjetër. Mësuesi nuk ju pyet se çfarë ka ndodhur dhe as ju lejon të thoni gjë.

- Shkollat duhet të punojnë për të parandaluar bullizmin dhe duhet të veprojnë me drejtësi kur dikush ankohet për bullizëm.
- Ju duhet të keni mundësinë të jepni vetë shpjegime dhe të shprehni vetë për atë që ka ndodhur, përpara se shkolla të vendosë se çfarë do të bëjë.

3

PSE ËSHTË I RËNDËSISHËM SHTETI I SË DREJTËS NË BASHKIMIN EVROPIAN?

Shteti i së Drejtës është një nga vlerat kryesore mbi të cilat bazohet Bashkimi Evropian (BE).

Shteti i së Drejtës konsiderohet thelbësor për mbrojtjen e vlerave të tjera kryesore të BE-së, siç janë të drejtat e njeriut dhe demokracia, si dhe për të rritur besimin midis shteteve anëtare. Respektimi i Shtetit të së Drejtës është gjithashtu i rëndësishëm për zbatimin e mirë të së drejtës të BE-së. Për shembull, vendet ku respektohen më shumë rregullat e BE-së që mbrojnë mjedisin, janë ato ku Shteti i së Drejtës është më i konsoliduar. Ai është gjithashtu i rëndësishëm për funksionimin efikas të tregut të përbashkët të BE-së, i cili mundëson lëvizjen e lirë në BE të mallrave, shërbimeve, kapitalit dhe njerëzve. Vendet që respektojnë Shtetin e së Drejtës janë gjithashtu më tërheqëse për bizneset, sepse të drejtat dhe përgjegjësitë e tyre janë të qarta dhe sepse mosmarrëveshjet zgjidhen në mënyrë të drejtë dhe në përputhje me rregullat.

Të gjitha vendet anëtare të BE-së përballen me sfida të natyrave të ndryshme në lidhje me Shtetin e së Drejtës. Por “dobësimi i Shtetit të së Drejtës” ndodh kur shteti qëllimisht e dobëson sistemin e “kontrollit dhe balancave” në ushtrimin e kompetencave. Për shembull, shtetet mund të përpiqen të dobësojnë të drejtat e njeriut, aksesin në drejtësi ose sistemin zgjedhor në vendin e tyre. BE-ja mund të ndërmarrë masa ndaj një vendi, nëse mendon se ka “një shkelje serioze dhe të vazhdueshme” të vlerave kryesore të BE-së, siç është Shteti i së Drejtës.

TEMA 5: ÇFARË ËSHTË DEMOKRACIA?

1

ÇFARË ËSHTË DEMOKRACIA?

Demokracia është një nga format e drejtimit të një vendi. Thuhet se demokracia e ka zanafillën në Greqinë e Lashtë dhe fjala demokraci vjen nga dy fjalë greke që na ndihmojnë të kuptojmë se çfarë do të thotë:

DEMOS – POPULL
KRATOS – SUNDIM
OSE PUSHTET

Pra, demokracia në thelb do të thotë “pushtet i popullit” ose “sundim i popullit”. Kjo do të thotë që njerëzit e kanë vetë në dorë se si do të qeverisen, për shembull, duke votuar në zgjedhje liderin e tyre politik. Pra, është fuqia e shumicës.

Diktatura është e ndryshme nga demokracia. Diktaturat janë forma drejtimi të një vendi, ku një person ose një grup i caktuar ka kontrollin mbi vendin dhe mund të veprojë siç e mendojnë ata. Pra, është fuqia e pakicës. Njerëzit që jetojnë në diktaturë zakonisht nuk kanë shumë të drejta apo liri.

FAKTE PËRMbledhëse

- Demokracia e parë në botë thuhet se e ka origjinën në Athinën e lashtë (Greqinë e sotme) rreth shekullit V para erës së re.
- Sot, shumica e vendeve në botë e përshkruajnë veten si demokratike dhe demokracia është një nga vlerat thelbësore të Organizatës së Kombeve të Bashkuara .
- Dita Ndërkombëtare e Demokracisë festohet më 15 shtator të çdo viti.
- Një përkufizim popullor i demokracisë është bërë nga Abraham Lincoln, ish-President i SHBA-së, në vitin 1863: “qeveria e popullit, nga populli, për popullin”.

2

SI MUND TA DALLOJMË NËSE NJË VEND ËSHTË DEMOKRATIK?

Ekzistojnë lloje të ndryshme demokracish, por ato kanë tipare të përbashkëta.

Të gjitha këto tipare ndihmojnë për të siguruar që njerëzit të mbajnë qeverinë nën kontroll.

1. ZGJEDHJE TË LIRA DHE TË DREJTA

Në demokraci, njerëzit kanë të drejtën e fjalës për mënyrën se si drejtohet vendi dhe ata e ushtrojnë këtë të drejtë nëpërmjet votës për të zgjedhur liderët e tyre politikë. Njerëzit mund të zgjedhin midis kandidatëve dhe partive politike të ndryshme, secila me ide dhe plane të ndryshme mbi mënyrën se si do ta drejtonin vendin nëse do të fitonin zgjedhjet.

Mosha e votimit në shumicën e vendeve është 18 vjeç. Disa vende lejojnë edhe më të rinj të votojnë (për shembull 16 vjeç në Austri dhe Maltë, dhe 17 vjeç në Greqi), ndërsa disa vende të tjera e kanë më të lartë moshën e votimit.

2. TË DREJTAT E NJERIUT DHE BARAZIA

Të drejtat e njeriut dhe demokracia janë të ndërlidhura dhe ne do të diskutojmë mbi të drejtat e njeriut dhe çfarë janë ato në një tjetër fletë informuese. Me fjalë të thjeshta, ne të gjithë kemi të drejta, sepse jemi qenie njerëzore. Këto të drejta nuk mund të na hiqen sepse ato janë pjesë e secilit prej nesh që kur kemi lindur. Të drejtat e njeriut zbatohen pavarësisht se nga jemi, në çfarë besojmë dhe si zgjedhim të jetojmë jetën tonë.

Ka disa të drejta të njeriut, të cilat janë veçanërisht relevante për demokracinë. Pa këto të drejta është shumë e vështirë që zëri yt të dëgjohet dhe të marrësh pjesë në biseda mbi mënyrën se si drejtohet vendi. Këto përfshijnë, për shembull, të drejtën për të votuar dhe për të kandiduar në zgjedhje, lirinë e mendimit (të mendosh lirisht), lirinë së shprehjes (të flasësh lirisht) dhe lirinë e tubimit (për të organizuar dhe marrë pjesë në takime paqësore).

3. PJESËMARRJA

Përtej pjesëmarrjes në zgjedhje, njerëzit duhet të jenë në gjendje të marrin pjesë edhe në jetën politike dhe kulturore të vendit të tyre në mënyra të tjera. Aktivitete të tilla si: organizimet dhe fushatat ndërgjegjësuese për ndërtimin e hyrjes së përshtatshme për karriget me rrota për invalidët në ndërtesat e bashkisë ose teatrit vendor, ose fushatat kundër prishjes së një parku në lagjen tuaj, u ofrojnë individëve privatë një mundësi për të ndikuar mbi vendimet publike. Të drejtat e njeriut, si liria për krijimin e shoqatave dhe e drejta për të marrë pjesë në jetën kulturore të komunitetit janë veçanërisht të rëndësishme për pjesëmarrjen.

4. SHTETI I SË DREJTËS

Shteti i së Drejtës dhe demokracia janë të ndërlidhura dhe ne kemi diskutuar mbi Shtetin e së Drejtës dhe çfarë do të thotë ai në një tjetër fletë informuese. Me fjalë të thjeshta, Shteti i së Drejtës ka të bëjë me mënyrën se si përdoret pushteti politik. Do të thotë se njerëzit që kanë pushtetin për të vendosur rregullat duhet të ndjekin edhe vetë disa rregulla. Pra, rregullat duhet të bëhen në mënyrë të drejtë dhe të hapur. Zhvillimi i diskutimeve në lidhje me rregullat është pjesë e të jetuarit në demokraci dhe opinionet e ndryshme duhet të dëgjohen. Qeveria dhe organet e tjera publike duhet të përdorin kompetencat

e tyre vetëm në mënyrë të drejtë dhe brenda kufijve të përcaktuar nga rregullat.

Rëndësi ka që rregullat të zbatohen në të njëjtën mënyrë për të gjithë, megjithatë, mund të ndodhë që njerëzit të trajtohen ndryshe, nëse ka një arsye reale dhe të rëndësishme për ta bërë këtë (për shembull, ka rregulla të veçanta për mbrojtjen e fëmijëve). Nëse njerëzit mendojnë se rregullat nuk zbatohen në mënyrë të barabartë ose në mënyrën e duhur, për shembull, sepse ato shkelin të drejtat e njeriut, atëherë ata duhet t'u drejtohen gjykatave të pavarura që të kontrollojnë qeverinë.

Është gjithashtu shumë e rëndësishme që të gjitha hallkat e shtetit (parlamenti, qeveria dhe gjykatat) të punojnë të pavarur nga njëri-tjetri dhe të kontrollojnë njëri-tjetrin. Kjo quhet “ndarja e kompetencave”.

FJALË KYÇE

Parlamenti miraton ligjet e një vendi dhe njerëzit votojnë për të zgjedhur anëtarët e parlamentit, të cilët do të debatojnë për këto ligje dhe përfaqësojnë interesat e votuesve.

Qeveria përcakton politikat dhe përparësitë e një vendi dhe i vë ligjet në praktikë.

Gjykatat janë vendi ku gjyqtarët interpretojnë dhe zbatojnë ligjin dhe ofrojnë akses në drejtësi.

3

PO PJESËMARRJA E FËMIJËVE?

Mbi 30 vjet më parë, në vitin 1989, udhëheqësit në shtete të botës miratuan Konventën e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijës, e cila është një marrëveshje ndërkombëtare për fëmijët. Fëmijët kanë të njëjtat të drejta të përgjithshme të njeriut si gjithë të tjerët, por kanë edhe disa të drejta të veçanta, sepse janë fëmijë.

Me fjalë të thjeshta, Konventa parashikon se “Fëmijët kanë të drejtë të shprehin lirisht mendimet e tyre për çështjet që i prekin ata” dhe se “Të rriturit duhet t'i dëgjojnë dhe t'i marrin seriozisht fëmijët”. (Burimi: “KDFOKB: Versioni për Fëmijë” nga UNICEF-i dhe Child Rights Connect.) Të drejtat e fëmijëve do t'i diskutojmë më me hollësi në një fletë tjetër informuese.

4

PSE ËSHTË E RËNDËSISHME DEMOKRACIA NË BASHKIMIN EVROPIAN?

Demokracia është një nga vlerat kryesore të Bashkimit Evropian (BE). Një vend nuk mund të anëtarësohet në BE, nëse nuk është demokratik dhe nuk i lejon njerëzit e tij të ushtrojnë të drejtat e tyre demokratike.

Qytetarët e BE-së kanë të drejtë të votojnë dhe të kandidojnë në zgjedhjet e Parlamentit Evropian. Që nga viti 1979, zgjedhjet e Parlamentit Evropian mbahen çdo pesë vjet. Shtetasit e BE-së mund të votojnë për Anëtarët e Parlamentit Evropian (“eurodeputetët”), që

të përfaqësojnë pikëpamjet e tyre në Evropë. Zgjedhjet e Parlamentit Evropian zhvillohen në çdo Shtet Anëtar të BE-së, kështu që nuk është e nevojshme të udhëtoni në Strasburg (Francë) ku ndodhet “selia” zyrtare e Parlamentit Evropian.

Në zgjedhjet e vitit 2019, shtetasit e BE-së zgjodhën 751 eurodeputetë, me mbi 250 milionë vota në Evropë. Zgjedhjet e ardhshme evropiane do të jenë në vitin 2024.

Sa vjeç duhet të jem për të votuar në zgjedhjet e Parlamentit Evropian?

Çdo vend përcakton moshën e votimit për zgjedhjet evropiane. Në shumicën e vendeve, ju duhet të keni mbushur 18 vjeç për të votuar në zgjedhjet evropiane. Sidoqoftë, në Greqi moshë e votimit është 17 vjeç, dhe 16 vjeç në Austri dhe Maltë.

TEMA 6: CILAT JANË TË DREJTAT E MIA SI FËMIJË?

1

ÇFARË JANË TË DREJTAT E FËMIJËVE?

Të drejtat e fëmijëve janë një nga llojet e të drejtave të njeriut. Ne do të diskutojmë për të drejtat e njeriut dhe çfarë janë ato në një tjetër fletë informuese. Me fjalë të thjeshta, ne të gjithë kemi të drejta të njeriut sepse jemi qenie njerëzore. Këto të drejta nuk mund të na hiqen, sepse ato janë pjesë e secilit prej nesh që kur kemi lindur.

Fëmijët kanë të njëjtat të drejta të njeriut, ashtu si të rriturit, si: të drejtën për ushqim, veshmbathje, strehim dhe kujdes mjekësor, të drejtën për të ndjekur shkollën falas, të drejtën për pushim dhe çlodhje, dhe lirinë e fesë dhe besimit.

Fëmijët gjithashtu kanë të drejta të veçanta që lidhen me nevojat e tyre të posaçme si fëmijë. Të drejtat e fëmijëve vlejnë për të gjithë fëmijët dhe synojnë të sigurojnë që fëmijët të kujdesen dhe mbrohen siç duhet, që ata të mund të luajnë dhe të shkojnë në shkollë dhe të jenë të lumtur, të shëndetshëm dhe të sigurt. Për shembull, të drejtat e fëmijëve përfshijnë të drejtën për t'u dëgjuar, të drejtën për të mos u shfrytëzuar për punë dhe të drejtën për të qenë të sigurt ndaj të gjitha llojeve të dëmtimeve, kudo që të ndodhen, qoftë edhe në internet apo në celular.

FAKTE PËRMbledhëse

- Rreth një në tre njerëz në botë janë fëmijë (30.3%).
- Në vitin 1978, Polonia propozoi që të kishte një marrëveshje ndërkombëtare për të drejtat e fëmijëve dhe përgatiti një projekt-konventë.
- Pas shumë pune dhe shumë negociatave, udhëheqësit botërorë miratuan përfundimisht Konventën e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijëve (KDF) në vitin 1989.
- KDF-ja ka 54 paragrafë (të quajtur “Nene”) për të drejtat e fëmijëve dhe mënyrën se si ata duhet të mbrohen.
- 196 vende kanë nënshkruar KDF-në dhe Shtetet e Bashkuara të Amerikës janë i vetmi vend që ende nuk është anëtarësuar zyrtarisht në KDF.
- Bazuar në KDF, qeveritë në mbarë botën kanë miratuar ligje të reja për të siguruar respektimin e të drejtave të fëmijëve.
- UNICEF-i (Fondi i Kombeve të Bashkuara për Fëmijët) është një strukturë e posaçme e sistemit të Organizatës së Kombeve të Bashkuara dhe i dedikohet shpëtimit të jetëve të fëmijëve, mbrojtjes së të drejtave të fëmijëve dhe ndihmës për të realizuar potencialin e tyre.
- Dita Botërore të Fëmijëve festohet në 20 nëntor të çdo viti.

2

PSE JANË TË RËNDËSISHME TË DREJTAT E FËMIJËVE?

Të drejtat e fëmijëve janë të drejta të veçanta që njohin nevojat e posaçme të fëmijëve. Ato janë të rëndësishme sepse fëmijët mbështeten tek të rriturit për kujdes, mbrojtje dhe udhëzim, ndërkohë që ata rriten. Ajo që ndodh gjatë fëmijërisë mund të ndikojë në rritjen dhe zhvillimin e fëmijëve, dhe kontributin e tyre të ardhshëm në shoqëri. Pra, është e rëndësishme që fëmijët të kenë të drejta ndërsa rriten, në mënyrë që të arrijnë potencialin e tyre të plotë.

Fatkeqësisht, në mbarë botën, shumë fëmijë nuk i ushtrojnë të gjitha të drejtat e tyre. Kjo nuk do të thotë se ata fëmijë nuk vlerësohen, se të drejtat e fëmijëve nuk janë të rëndësishme, se pikëpamjet e fëmijëve nuk kanë rëndësi, as që marrëveshjet si Konventa e OKB-së për të Drejtat e Fëmijës nuk janë të dobishme. Është e rëndësishme që ne të gjithë të punojmë së bashku për ta bërë botën një vend më të mirë për të gjithë fëmijët.

3

ÇFARË ËSHTË KONVENTA E KOMBEVE TË BASHKUARA PËR TË DREJTAT E FËMIJËS?

Mbi 30 vjet më parë, në vitin 1989, udhëheqësit botërorë miratuan Konventën e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijëve (KDF). KDF-ja është një marrëveshje ndërkombëtare për të drejtat e fëmijëve dhe këtë marrëveshje e kanë nënshkruar 196 vende.

Qeveria e çdo vendi është përgjegjëse për t'ju siguruar që të drejtat e parashikuara në KDF të realizohen në praktikë, sepse kjo është një marrëveshje midis shteteve. Në praktikë, prindërit ose kujdestarët e fëmijëve, familjet, mësuesit dhe komunitetet më të gjera kanë gjithashtu një rol për të siguruar që të gjithë fëmijët të gëzojnë të gjitha të drejtat e tyre. Për shembull, mësuesit duhet të ndërmarrin veprime nëse ka bullizëm në shkollë, sepse të gjithë fëmijët kanë të drejtë për një mjedis të sigurt mësimi.

KDF-ja shpjegon se fëmijë është çdo person nën moshën 18 vjeç dhe se të gjithë fëmijët duhet të gëzojnë të gjitha të drejtat e përmendura në Konventë. Janë katër të drejta në KDF që luajnë një rol veçanërisht të rëndësishëm për të ndihmuar në realizimin e të gjitha të drejtave të Konventës për të gjithë fëmijët:

1) MOS-DISKRIMINIMI

Të drejtat e njeriut duhet të aplikohen pavarësisht se nga jemi, në çfarë besojmë dhe si zgjedhim të jetojmë jetën tonë. KDF-ja shpjegon se është veçanërisht e rëndësishme që çdo fëmijë të gëzojë të drejtat e Konventës pa u diskriminuar, “cilado qoftë përkatësia etnike, gjinia, feja, gjuha, aftësitë apo çdo status tjetër, çfarëdo që ata të mendojnë apo thonë, pavarësisht prejardhjes së tyre familjare”.
(Burimi: përmbledhja e KDF-së nga UNICEF-i)

2) INTERESAT MË TË LARTA TË FËMIJËS

Gjithashtu, KDF-ja përcakton se të rriturit dhe qeveritë duhet të veprojnë në bazë të “interesit më të lartë të fëmijës” kur marrin vendime që prekin fëmijët, për shembull, për arsimimin, shëndetin ose kujdesin e tyre.

Si vendosin të rriturit se çfarë është në interesin më të lartë të një fëmije? Ata duhet të shikojnë rrethanat e posaçme të fëmijës, duke përfshirë, për shembull, pikëpamjet e fëmijës, identitetin e fëmijës, duke përfshirë atë kulturor dhe fetar, situatën e tyre familjare, mbrojtjen, kujdesin dhe sigurinë e tyre si edhe të drejtat për kujdes shëndetësor dhe arsim. Gjithçka ka të bëjë me garantimin që fëmija të gëzojë të gjitha të drejtat e tij të parashikuara në KDF. Për shembull, ka disa raste kur familjet nuk mund të kujdesen për fëmijët e tyre dhe qeveria duhet t’u japë atyre mbrojtje dhe ndihmë të veçantë, dhe një nga mundësitë është vendosja në një shtëpi fëmijësh ose në një familje kujdestare, nëse vlerësohet se kjo do të jetë në “interesin më të lartë të tyre”.

3) E DREJTA PËR TË JETUAR, PËR TË MBIJETUAR DHE PËR T’U ZHVILLUAR

KDF-ja shpjegon se të gjithë fëmijët kanë të drejtë për të jetuar dhe se qeveritë duhet të bëjnë gjithçka që mundën për të siguruar që fëmijët të mbijetojnë dhe të arrijnë potencialin e tyre të plotë. Për shembull, KDF-ja shpjegon se fëmijët kanë të drejtë për kujdes të mirë shëndetësor, ushqim të shëndetshëm, ujë të pijshëm dhe të pastër, si dhe një vend të pastër e të sigurt për të jetuar.

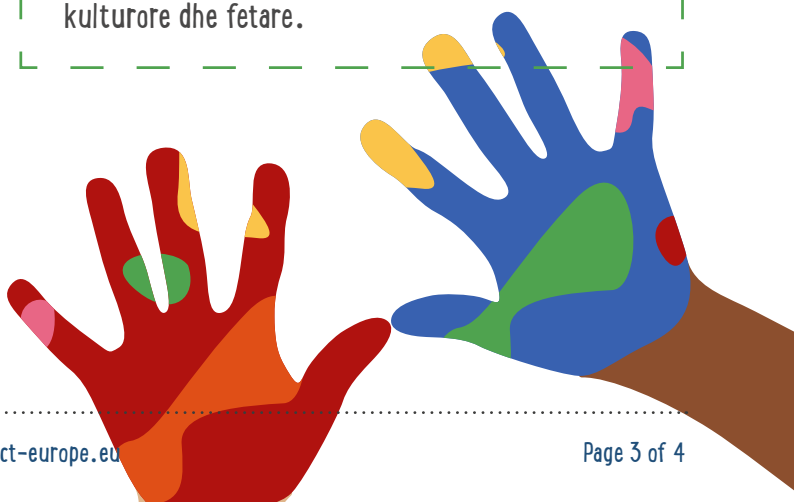
KDF-ja shpjegon gjithashtu se të gjithë fëmijët kanë të drejtë të shikojnë në shkollë, të mësojnë dhe të luajnë në mënyrë që të zhvillohen dhe të rriten. Ka edhe disa aktivitete që nuk janë të përshtatshme për zhvillimin e fëmijëve. Për shembull, KDF-ja shpjegon se fëmijët nuk duhet të shfrytëzohen për punë dhe duhet të mbrohen nga puna që dëmton shëndetin e tyre mendor ose fizik, ose edukimin e tyre.

4) E DREJTA PËR T’U DËGJUAR

Së fundmi, KDF-ja shpjegon gjithashtu se fëmijët kanë të drejtë të shprehin lirisht pikëpamjet e tyre për çështjet që i prekin dhe ata duhet të merren seriozisht. Kjo nuk do të thotë që fëmijët duhet të vendosin për gjithçka vetë pa u ndihmuar nga të rriturit. Por, ndërsa fëmijët rriten dhe bëhen më të pjekur dhe më të aftë për të marrë vendime, pikëpamjet e tyre do të mbartin më shumë peshë.

Si dëgjohen pikëpamjet e fëmijëve? Pikëpamjet e fëmijëve duhet të dëgjohen dhe të merren seriozisht për të gjitha çështjet që i prekin. Për shembull, në arsim, mund të ketë një këshill shkollë ku nxënësit mund të japin mendimet e tyre për jetën dhe punën e shkollës. Ata mund të flasin për rregullat e shkollës, cilësinë e ushqimit të ofruar në mensën e shkollës, muzikën dhe aktivitetet sportive pas shkollës, se si shkolla mund të mbrojë më mirë mjedisin ose cilat libra duhet të blihen për bibliotekën e shkollës.

Për të dhënë një shembull tjetër, në komunitetet lokale, mund të ketë një parlament vendor rinor ose të zhvillohen vizita në shkolla nga drejtuesit e qeverisjes vendore, ku fëmijët mund të japin mendimet e tyre për bibliotekat, parqet, qendrat e kohës së lirë, kujdesin shëndetësor, transportin ose çështje të tjera vendore. Këto aktivitete janë të rëndësishme sepse qeveritë marrin vendime dhe bëjnë plane për shumë çështje që ndikojnë në jetën e fëmijëve – nga arsimi dhe kujdesi për fëmijët, te ushqimi, strehimi, siguria rrugore, kujdesi shëndetësor, aktivitetet kulturore dhe fetare.

4 SI MBROHEN TË DREJTAT E FËMIJËVE NË BASHKIMIN EVROPIAN?

Të drejtat e fëmijëve mbrohen edhe në Bashkimin Evropian (BE) dhe ky është një nga synimet kryesore të BE-së.

Karta e BE-së për të Drejtat Themelore përmban të drejtat themelore të secilit brenda BE-së dhe disa Nene të Kartës u dedikohen posaçërisht fëmijëve. Për shembull, Neni 24 ka të bëjë me të drejtat e fëmijës dhe Neni 32 ndalon punën e fëmijëve.

Me kontributin e më shumë se 10,000 fëmijëve, BE-ja ka zhvilluar një strategji dhe plan veprimi të rëndësishëm që lidhet me fëmijët, të quajtur "Strategjia për të Drejtat e Fëmijës". Kjo mbulon çështje të tilla si pjesëmarrja e fëmijëve në jetën politike, varfëria, shëndeti dhe arsimi i fëmijëve, dhuna ndaj fëmijëve, të drejtat e fëmijëve në sistemin e drejtësisë, siguria në internet dhe mbrojtja e fëmijëve gjatë krizave dhe konflikteve.

TEMA 7:

ÇFARË PO BËN BE-JA PËR MIGRACIONIN?

1 KUSH ËSHTET MIGRANT?

Migranti është një person që largohet nga shtëpia e tij ose e saj drejt një vendi tjetër dhe kalon atë që ne e quajmë “kufi shtetëror” (p.sh., nga Franca në Gjermani) ose kalon shumë kufij shtetërorë. Ky njihet si “migrim”. Njerëzit gjithashtu mund të lëvizin brenda vendit të tyre dhe, nëse janë detyruar të lëvizin për shkak të një lufte ose konflikti, ose për shkak të një fatkeqësie natyrore (p.sh., një tërmet ose një përmytje), ata njihen si “persona të zhvendosur brenda vendit”.

Në shumicën e rasteve, migrantët largohen nga vendi i tyre për të kërkuar një jetë më të mirë diku tjetër, kryesisht për të punuar, për të studiuar ose për t’u bashkuar me

familjen e tyre jashtë vendit. Ndonëse të gjithë kanë të drejtën të largohen nga vendi i tyre i origjinës, nuk ekziston një e drejtë e barazvlefshme për hyrjen në një shtet tjetër. Migrantët zakonisht kanë nevojë për vizë dhe leje pune, studimi ose qëndrimi, dhe zakonisht nuk e kanë të drejtën për të qëndruar në shtetin e zgjedhur prej tyre për një kohë të pakufizuar.

Në shumicën e rasteve, migrantët janë të lirë të kthehen në vendin e tyre të origjinës në çdo kohë, nëse gjërat nuk funksionojnë siç kishin shpresuar.

FAKTE PËRMBLEDHËSE

- “Raporti Botëror i Migracionit 2022” i publikuar nga Organizata Ndërkombëtare për Migracionin (ONM) vlerëson se në vitin 2020 kishte 281 milionë migrantë ndërkombëtarë në mbarë botën, pra 3.6% e popullsisë globale. Në vitin 2019 kishte 169 milionë punëtorë migrantë (njerëz që janë shpërngulur për punë).

2

CILI ËSHTË DALLIMI MIDIS NJË MIGRANTI, NJË AZIL-KËRKUESI DHE NJË REFUGJATI?

Refugjatët dhe azil-kërkuesit janë pjesë e një kategorie të veçantë migrantësh.

Kërkimi i azilit është një e drejtë e njeriut – kushdo që ikën nga një persekutim ka të drejtë të kërkojë dhe të gëzojë azil (mbrojtje) në vende të tjera.

Një azil-kërkues (personi që kërkon azil) është dikush, kërkesa e të cilit për azil (mbrojtje) në një vend tjetër nuk ka marrë ende një përgjigje. Kërkesa për azil mund të rezultojë në njohjen e statusit të refugjatit të personit.

Refugjatët zakonisht i largohen luftës, konfliktit ose persekutimit dhe gëzojnë mbrojtje sipas të drejtës ndërkombëtare. Një marrëveshje ndërkombëtare e quajtur Konventa e Refugjatëve e vitit 1951 parashikon se refugjatët janë njerëz që janë jashtë vendit të tyre dhe nuk mund të përfitojnë nga mbrojtja e atij vendi për shkak të një frike të mirëbazuara nga persekutimi (si kërcënim për jetën ose lirinë) për arsye racore, feje, kombësie, anëtarësie në një grup të caktuar shoqëror ose opinioni politik. Autoritetet e vendit të destinacionit e hetojnë kërkesën e personit për azil. Nëse plotësohen kushtet

për t'u konsideruar si “refugjat”, ata e “njohin” personin si refugjat, dhe i japin statusin e refugjatit.

Arsyet e emigrimit të refugjatëve janë të drejtat e njeriut dhe siguria, jo përfitimi ekonomik. Disa refugjatë detyrohen të arratisen pa paralajmërim dhe shumë prej tyre kanë pasur përvoja të këqija ose janë keqtrajtuar. Udhëtimi drejt sigurisë është shpesh i rrezikshëm dhe shumë refugjatë rrezikojnë jetën e tyre në kërkim të mbrojtjes. Refugjatët nuk mund të kthehen në vendin e tyre nëse nuk përmirësohet gjendja që i ka detyruar të largohen.

Siç u përmend më lart, të drejtat e refugjatëve janë përcaktuar dhe mbrohen në Konventën e Refugjatëve të vitit 1951, e cila është pranuar nga 146 vende. Të drejtat e refugjatëve mbrohen gjithashtu nga marrëveshjet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut si Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut, Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe Konventa e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijës, të cilat i kemi diskutuar në fletë të tjera informuese.

FAKTE PËRMBLEDHËSE: REFUGJATËT

“Raporti Botëror i Migracionit 2022” i Organizatës Ndërkombëtare për Migracionin vlerëson se në vitin 2020 kishte rreth 26.4 milionë refugjatë në botë.

3

SI I MBRON BE-JA MIGRANTËT?

Siç e theksuam më lart, ka kategori të ndryshme njerëzish që largohen nga vendi i tyre, me dëshirë apo jo, për të shkuar në një shtet tjetër. Niveli i të drejtave dhe mbrojtjes që u jepet atyre nga Bashkimi Evropian (BE) ndryshon ndërmjet kategorive të migrantëve.

Për shembull, ne i diskutuam të drejtat e shtetasve të BE-së në një fletë tjetër informuese. Theksuam se ata kanë të drejtë të lëvizin lirshëm brenda BE-së dhe mund të vendosin të jetojnë në një shtet tjetër anëtar të BE-së. Nuk është e nevojshme as viza, dhe as leja e qëndrimit apo punës. Nëse një shtetas gjerman zhvendoset në Hungari për të punuar, ai ose ajo është një punëtor migrant që gëzon të drejta të veçanta si shtetas i BE-së.

Anëtarët e familjeve të shtetasve të BE-së gëzojnë gjithashtu të drejta të posaçme, edhe nëse nuk janë vetë

shtetas të BE-së. Për shembull, një shtetas maroken ose kanadez gëzon të drejtën për t'u ribashkuar me bashkëshortin ose bashkëshorten, ose prindin e tij/saj, që është shtetas i BE-së, dhe, në kushte të caktuara, ka të drejtë të punojë në BE. Hyrja në BE zakonisht është e mundur në bazë të një vize për arsye familjare.

Përsa u përket azil-kërkuesve dhe refugjatëve, njerëzit që plotësojnë kërkesat e Konventës së Refugjatëve të vitit 1951 kanë të drejtën e mbrojtjes, azilit, në BE.

Karta e BE-së për të Drejtat Themelore përmban të drejtat themelore të çdo personi brenda BE-së dhe disa paragrafë (Nene) të Kartës kanë të bëjnë në mënyrë specifike me këto çështje. Për shembull, Neni 18 i Kartës ka të bëjë me të drejtën për azil.

4

CILA ËSHTË POLITIKA E BE-SË PËR MIGRACIONIN?

Siç kemi diskutuar në një tjetër fletë informuese, 27 vendet anëtare të BE-së punojnë së bashku në nivel të BE-së për të zgjidhur çështjet që prekin të gjithë ata që jetojnë në BE. Ata përpiqen të kapërcejnë mosmarrëveshjet e tyre për të trajtuar së bashku sfidat e rëndësishme. Migracioni është një nga këto sfida.

Politika e BE-së për migracionin përqendrohet në dy aspekte. Së pari, BE-ja synon të forcojë kontrollet në kufijtë e jashtëm të BE-së, si në kufijtë detarë ashtu dhe tokësorë, duke arritur marrëveshje ose duke ofruar mbështetje për vendet fqinje jo-anëtare të BE-së, si për shembull Shqipëria, Libia, Maroku dhe Turqia.

Së dyti, BE-ja synon të zhvillojë një “sistem të përbashkët azili”. Çfarë do të thotë kjo? Vendet anëtare të BE-së kanë rënë dakord të kenë një politikë të përbashkët evropiane për azilin të quajtur “Sistemi i Përbashkët Evropian i Azilit (SPEA)”. Ky siguron që procedurat për dhënien e azilit dhe njohjen e statusit të refugjatit të jenë të drejta dhe efektive në të gjithë BE-në.

5

ÇFARË ËSHTË KRIZA E MIGRANTËVE NË BE OSE KRIZA E REFUGJATËVE NË BE?

Ju mund të keni dëgjuar në lidhje me “krizën e migrantëve në BE” ose “krizën e refugjatëve të BE”, por çfarë është kjo?

Këto terma përdoren shpesh për t’iu referuar vitit 2015, kur në vendet anëtare të BE-së u bënë më shumë se 1.2 milionë kërkesa për azil, që ishte më shumë se dyfishi i numrit në vitin 2014. Shumica e azil-kërkuesve i ishin shmangur luftës dhe konfliktit në Siri, Afganistan dhe Irak. Personat e tjerë që kërkonin azil vinin, për shembull, nga Kosova, Shqipëria, Pakistani, Eritrea, Nigeria dhe Irani. Për më tepër, udhëtimi ishte

shpesh jashtëzakonisht i rrezikshëm dhe Organizata Ndërkombëtare për Migracionin vlerëson se më shumë se 3,770 njerëz vdiqën në vitin 2015 në përpjekje për të kaluar Detin Mesdhe për në Evropë.

Kohët e fundit, Parlamenti i BE-së raportoi se kufizimet e lëvizjes, mbylljet e kufijve dhe reduktimet e programeve për pranimin e refugjatëve, të cilat u vendosën gjatë pandemisë COVID-19, kanë rezultuar në ulje të migrimit. Gjithashtu, u vu në dukje se kërkesat për azil në dhjetë muajt e parë të vitit 2020 ishin 33% (një e treta) më e ulët se në të njëjtën periudhë të vitit 2019.

FAKTE PËRMBLEDHËSE: MIGRIMI NË EVROPË

- Fondi i Kombeve të Bashkuara për Fëmijët (UNICEF) vlerëson se fëmijët përbëjnë një të tretën e refugjatëve dhe migrantëve që kanë mbërritur në Evropë.
- Gjithashtu, vlerësohet se çdo ditë, më shumë se një fëmijë vdes në rrugën e rrezikshme të Mesdheut Qendror në përpjekje për të udhëtuar nga Afrika e Veriut në Evropën Qendrore.

Lesbos, Greqi – 30 shtator 2015:
Refugjatët mbërrijnë me barka nga Turqia.

TEMA 8: ÇFARË ËSHTË NDRYSHIMI KLIMATIK DHE ÇFARË PO BËN BE-JA PËR KËTË?

1 ÇFARË ËSHTË NDRYSHIMI KLIMATIK?

“Ndryshimi klimatik përbën një ndryshim në rrethanat e zakonshme – të tilla si temperatura dhe reshjet – në një rajon për një periudhë të gjatë kohore. Shkencëtarët e NASA-s kanë vëzhguar se sipërfaqja e Tokës po ngrohet dhe shumë nga vitet më të ngrohta janë regjistruar në 20 vitet e fundit.”

(Burimi: Faqja e internetit e NASA-s Climate Kids “Çfarë është ndryshimi i klimës?”)

Kur flasim për motin, zakonisht u referohemi kushteve të jashtme. Parashikimet e motit na tregojnë se çfarë kushtesh moti mund të presim në ditët ose javët e ardhshme. Për shembull, ato na tregojnë nëse mund të jetë diell, shi, erë, borë, nxehtë apo ftohtë dhe, në këtë mënyrë mund të na ndihmojnë të vendosim se çfarë të veshim dhe nëse mund të kalojmë kohë jashtë.

Megjithatë, kur flasim për klimën, i referohemi kushteve tipike të motit që presim të kemi në një vend gjatë një viti. Për shembull, mund të përshkruajmë një vend të caktuar me pranverë të butë, verë të nxehtë, vjeshtë të lagësht dhe dimër të ftohtë e të thatë. Rajone të ndryshme në të njëjtin shtet, për shembull në thellësi të territorit ose në bregdet, mund të kenë klima të ndryshme. Zona të ndryshme të planetit, për shembull shkretëtira e Saharasë dhe Poli i Veriut, gjithashtu kanë klima shumë të ndryshme.

Ndryshimi i klimës është një ndryshim në ato rrethana të zakonshme që ekzistojnë për një kohë të gjatë. Klima e Tokës ka ndryshuar shumë herë gjatë historisë së saj dhe, në të kaluarën, kjo ndodhte për shkaqe natyrore.

Megjithatë, në rreth 150 vitet e fundit toka është ngrohur shumë më shpejt dhe tani po përballemi me një “krizë klimatike”. Edhe një ndryshim i vogël i temperaturës, një ose dy gradë Celsius, mund të ndikojë ndjeshëm në jetën tonë dhe shëndetin e planetit. Shenja të tjera të ndryshimit të klimës përfshijnë ngrohjen e oqeanëve, tkurrjen e shtresave të akullit dhe akullit të detit, shkrirjen e akullnajave, ngritjen e nivelit të detit dhe ngjarje më ekstreme të motit (si valët e të nxehtë, thatësitat dhe përmytjet).

2

ÇFARË E SHKAKTON NDRYSHIMIN KLIMATIK?

Shkencëtarët më në zë bien dakord se ndryshimet që po shikojmë tani në klimën e Tokës po ndodhin kryesisht për shkak të aktiviteteve njerëzore.

“Ndryshimet klimatike u referohen ndryshimeve afatgjata të temperaturave dhe të motit. Këto ndryshime mund të jenë të natyrshme, si përsëritje të ndryshimeve në ciklin diellor. Por, që nga vitet 1800, aktivitetet njerëzore kanë qenë nxitësi kryesor i ndryshimeve klimatike, kryesisht për shkak të djegies së lëndëve djegëse fosile si qymyri, nafta dhe gasi.

Djegia e lëndëve djegëse fosile gjeneron çlirimin e gazeve serrë, që veprojnë si një batanije e vendosur rreth Tokës, duke bllokuar nxehtësinë e diellit dhe duke rritur

temperaturat.

Shembuj të gazeve serrë që po shkaktojnë ndryshime klimatike përfshijnë dioksidin e karbonit dhe metanin. Këto vijnë, për shembull, nga përdorimi i benzinës për automjetet ose përdorimi i qymyrit për ngrohjen e një ndërtese. Zhveshja e tokës dhe pyjeve gjithashtu mund të çlirojnë dioksid karboni. Vendgrumbullimet e mbeturinave janë një burim kryesor i emetimit të metanit. Energjia, industria, transporti, ndërtesat, bujqësia dhe përdorimi i tokës janë ndër emetuesit kryesorë.”

(Burimi: Faqja e internetit e Kombeve të Bashkuara “Çfarë është ndryshimi i klimës?”)

Vijat ngrohëse të klimatologut Ed Hawkins: Ngjyrat nga bluja (më ftohtë) në të kuqe (më ngrohtë) tregojnë rritjen e temperaturës mesatare globale midis 1850 (në të majtë) dhe 2018 (në të djathtë)

PSE KA RËNDËSI NDRYSHIMI KLIMATIK

“Ndryshimet klimatike mund të ndikojnë në shëndetin tonë, aftësinë për të kultivuar ushqim, strehimin, sigurinë dhe punën.”

(Burimi: Faqja e internetit e Kombeve të Bashkuara “Çfarë është ndryshimi i klimës?”)

Ndryshimet klimatike kanë rëndësi, sepse disa rajone të botës mund të nxehen në mënyrë të rrezikshme (si Afrika Sub-Sahariane) dhe të tjera mund të bëhen të papërshtatshme për të jetuar për shkak të rritjes së nivelit të detit (siç janë shtetet e vogla ishullore). Në ditët tona shikojmë njerëz, të cilët zhvendosen për shkak

të fatkeqësive që lidhen me motin ekstrem dhe ndryshimi i klimës mund ta përkeqësojë këtë.

FAKTE PËRMbledhëse:

- Viti 2021 ishte një nga shtatë vitet më të ngrohta të regjistruara.
- Dekada e fundit 2011-2020 ishte më e nxehta e regjistruar.
- 28 trilion ton akull janë zhdukur nga sipërfaqja e Tokës që nga viti 1994.
- Deri në 1 milion specie shtazore dhe bimë rrezikojnë të zhduken.

3 ÇFARË MUND TË BËJMË PËR TË NDIHMUAR?

Një pyetje themelore është se si mund të vazhdojmë me aktivitete që janë të rëndësishme për jetën tonë (bujqësia, ndërtimi, përdorimi i transportit, prodhimi i energjisë etj.) duke ndihmuar në të njëjtën kohë edhe planetin?

Ja disa gjëra që mund të bëjmë:

Të ulim numrin e fluturimeve.

Të ndryshojmë çfarë hamë – të konsumojmë ushqimet me bazë bimore. Të blejmë ushqime vendase dhe sezonale dhe të shmangim krijimin e mbeturinave të ushqimit.

Të ecim ose ose të përdorim biçikletën në vend të makinës. Të zgjedhim të lëvizim disa persona me një automjet ose të përdorim transportin publik.

Të blejmë më pak gjëra dhe të blejmë artikuj vendas.

Të kursejmë energjinë duke fikur dritat dhe pajisjet e tjera kur është e mundur.

Të riciklojmë, të riparojmë, të ripërdorim produkte dhe të preferojmë produkte të bëra nga materiale të ricikluara.

Të mbjellim më shumë pemë.

Të veshim një bluzë më të trashë në vend që të ndezim ngrohjen kur është ftohtë.

Të përdorim energji të rinovueshme si energjia diellore ose energjia e erës.

Ti bashkohemi ose të themelojmë një eko-klub në shkollë për të gjetur mënyra për ta bërë shkollën më miqësore për mjedisin.

4 ÇFARË PO BËN BASHKIMI EVROPIAN PËR NDRYSHIMET KLIMATIKE?

LUFTA KUNDËR NDRYSHIMEVE KLIMATIKE ËSHTË E RËNDËSISHME PËR TË ARDHMEN E EVROPËS

“Për Evropën, një raport [i kohëve të fundit] parashikon një rritje në shpeshtësinë dhe intensitetin e ngjarjeve ekstreme të motit, duke përfshirë valët e të nxehtit detar, si dhe paralajmëron se një rritje prej 2°C në temperaturë do të ketë efekte kritike për natyrën dhe njerëzit.

Temperaturat më të larta dhe fenomenet e motit do të rezultojnë gjithashtu në kosto të mëdha për ekonominë e BE-së dhe do të pengojnë aftësinë e vendeve për të prodhuar ushqim.

Megjithatë, sipas shkencëtarëve, veprimet e ndërmarra nga njerëzit mund ta ndryshojë rrjedhën e ngjarjeve.”

(Burimi: Faqja e internetit e Këshillit Evropian/Këshillit të BE-së “Ndryshimet klimatike: çfarë po bën BE-ja”)

FAKTE PËRMBLEDHËSE:

- Rhodium Group raportoi se, në vitin 2019, Kina ishte emetuesi më i madh i gazeve serrë (27% e gazeve serrë në botë), e ndjekur nga Shtetet e Bashkuara të Amerikës (11%) dhe India (6.6%). Të marra së bashku, 27 vendet anëtare të Bashkimit Evropian (BE) ishin në vendin e katërt (6.4%).
- Kombet e Bashkuara raportuan se, brenda BE-së, Gjermania ishte prodhuesi më i madh i emetimeve të gazeve serrë në vitin 2019, e ndjekur nga Mbretëria e Bashkuar (atëherë ende anëtare e BE-së), Franca, Italia, Polonia dhe Spanja.
- Megjithatë, është e rëndësishme të theksohet se këto përqindje kanë ndryshuar historikisht dhe mund të shikojmë se cilat vende kanë kontribuar më shumë në emtimet globale në të kaluarën. Për shembull, duke parë emtimet e dioksidit të karbonit në periudhën 1751-2017, SHBA-të mbulojnë 25% dhe Kina 12.7% të të ashtuquajturave “emetime kumulative globale”. BE-ja (duke përfshirë edhe Mbretërinë e Bashkuar që ishte pjesë e saj në atë kohë) ka qenë historikisht përgjegjëse për 22% të emetimeve kumulative globale, shumë më të larta se sot. Nga ana tjetër, disa vende që janë emetues të mëdhenj sot (p.sh., India dhe Brazili) nuk kanë qenë emetues të mëdhenj në të kaluarën (duke çliruar përkatësisht vetëm 3% dhe 0.9%).

BASHKIMI EVROPIAN (BE) PO I TRAJTON NDRYSHIMET KLIMATIKE NË NIVEL NDËRKOMBËTAR DHE BRENDË BE-SË.

(1) BE-ja ka kontribuar në zhvillimin e Agjendës së Kombeve të Bashkuara (OKB) 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm dhe është e përkushtuar në arritjen e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm.

OKB-ja u themelua në vitin 1945, pas Luftës së Dytë Botërore, për të promovuar paqen dhe sigurinë. OKB-ja tani ka 193 Shtete Anëtare, pothuajse të gjitha vendet në botë. Ata punojnë së bashku për të luftuar ndryshimet klimatike dhe për të promovuar zhvillimin e qëndrueshëm.

Të gjitha Shtetet Anëtare të OKB-së miratuan “Agjendën 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm” në vitin 2015. Agjenda përfshin 17 “Objektiva të Zhvillimit të Qëndrueshëm” ose “OZHQ”, të cilat synohen të arrihen deri në vitin 2030. Objektivat kanë të bëjnë me dhënien fund të varfërisë, përmirësimin e jetës dhe mbrojtjen e planetit. Objektivat janë për të gjitha vendet dhe të gjithë njerëzit, dhe qeveritë janë zotuar se “askush nuk do të mbetet prapa”.

Kjo foto tregon 17 Objektivat:

(2) BE-ja ka nënshkruar Marrëveshjen e Parisit për ndryshimet klimatike.

Në vitin 1992, u miratua një marrëveshje e rëndësishme ndërkombëtare për ndryshimet klimatike; u quajt “Konventa Kuadër e OKB-së për Ndryshimet Klimatike”. Tani Konventa ka 197 palë nga e gjithë bota, përfshirë BE-në. Palët në Konventë zakonisht takohen çdo vit në atë që quhet “Konferenca e Palëve” ose “KeP”.

Siç u përmend më lart në listën e Fakteve Përmbledhëse, vendet në mbarë botën kanë nivele të ndryshme përgjegjësie për emetimet e gazeve serrë dhe ambicie të ndryshme. Takimet e KeP-së bashkojnë vendet në përpjekje për të gjetur një rrugë të përbashkët për të ecur përpara. Një pjesë e përpjekjes globale për të luftuar ndryshimet klimatike ka të bëjë me ofrimin e mbështetjes financiare, veçanërisht për të ndihmuar vendet në zhvillim të ndërmarrin veprime dhe kjo njihet si “financimi i klimës”.

Konferenca e 21-të e Palëve për Ndryshimet Klimatike të OKB-së (KeP21) u zhvillua në Paris, nga data 30 nëntor deri më 11 dhjetor 2015. Atje, udhëheqësit botërorë arritën një marrëveshje të rëndësishme ndërkombëtare për ndryshimet klimatike të quajtur “Marrëveshja e Parisit”.

Tani “Marrëveshja e Parisit” ka 193 palë nga e gjithë bota, përfshirë BE-në. Në Marrëveshje, vendet kanë rënë dakord të punojnë për të mbajtur ngrohjen globale nën 2°C, dhe mundësisht në 1,5°C, krahasuar me nivelet para-industriale. Kjo do të ulte në masë të konsiderueshme rreziqet dhe efektet e ndryshimeve klimatike.

(3) BE-ja synon të reduktojë emetimet e gazeve serrë me të paktën 55% deri në vitin 2030. krahasuar me vitin 1990.

Emetimet e gazeve serrë në BE në fakt u ulën me 31% ndërmjet vitit 1990 (viti bazë i zgjedhur) dhe vitit 2020, dhe pritet që ato të vazhdojnë të ulen deri në vitin 2030.

Megjithatë, nevojiten më shumë masa nëse BE-ja dëshiron të arrijë objektivin e saj për vitin 2030.

(4) BE-ja gjithashtu synon të jetë neutrale ndaj klimës brenda vitit 2050.

“Kur flasim për luftën kundër ndryshimeve klimatike, ne gjithmonë i referohemi uljes së emetimeve të gazeve serrë. Por, nuk bëhet fjalë vetëm për këtë.

Të bëhesh “neutral ndaj klimës” do të thotë të pakësosh sa më shumë emetimet e gazeve serrë, por do të thotë gjithashtu të kompensosh çdo emetim të mbetur. Kështu mund të arrihet një bilanc neto zero i emetimeve.”

(Burimi: Faqja e internetit e Këshillit Evropian/Këshillit të BE-së “5 fakte rreth objektivit të BE-së për neutralitetin e klimës”)

Ne mund të pakësojmë emetimet e gazeve serrë, për shembull, duke përdorur lloje më të pastra të energjisë dhe transport më të gjelbër. Megjithatë, disa emetime do të mbeten. Ne mund të përpiqemi të “neutralizojmë” emetimet e mbetura, për shembull, duke u kujdesur për pyjet që thithin dioksidin e karbonit të gazit serrë nga atmosfera.

TEMA 9: ÇFARË PO BËN BE-JA PËR TA BËRË INTERNETIN MË TË SIGURT?

1 PSE KEMI NEVOJË PËR MBROJTJE ONLINE?

Sot, interneti është pjesë e përditshme e jetës së të rinjve evropianë. Fëmijët po rriten duke përdorur pajisje për të luajtur lojëra, për të qenë krijues, për të parë video, për të bërë punë në shkollë, si dhe për t'u lidhur me miqtë dhe familjen. Fëmijët më të rritur mund të përdorin gjithashtu e-mail-in dhe mediat sociale si: Instagram, WhatsApp, TikTok, YouTube dhe Facebook.

Interneti hap dyert për shumë përvoja të reja, inkurajon të mësuarit dhe kreativitetin, si dhe bashkon njerëzit. Megjithatë, ka nevojë gjithashtu për mbrojtje në internet, sepse fëmijët dhe të rinjtë mund të ekspozohen ndaj ngacmimit në internet (“bullizmi kibernetik”), ndaj përmbytjeve të papërshtatshme që janë të dëmshme ose shqetësuese, ndaj lajmeve dhe informacioneve të rreme, ndaj vjedhjes së privatësisë dhe identitetit, si dhe rreziqeve të tjera.

Përveç kësaj, shumë industri dhe fusha të rëndësishme të punës (si: shëndetësia dhe spitalet, energjia, financat dhe bankat, si dhe transporti) varen nga teknologjitë digjitale dhe nga lidhja me internetin për të funksionuar. Në të njëjtën kohë, sulmet dhe krimet në internet (“sulmet kibernetike” dhe “krimet kibernetike”) po shtohen në Evropë dhe janë të nevojshme më shumë veprime për të na mbajtur të sigurt në internet (më shumë “siguri kibernetike”).

Gjatë pandemisë COVID-19, akoma më shumë aspekte të jetës sonë u zhvendosën në internet. Për shembull, mësimet e shkollës, takimet e punës, takimet në lidhje me çështje shëndetësore, lidhjet me miqtë dhe familjen, orët e mësimit me ushtrime – të gjitha këto kanë ndodhur në internet, me anë të telefonatave video Zoom ose FaceTime. Megjithatë, krimi kibernetik u përhap gjithashtu gjatë pandemisë duke treguar nevojën për më shumë siguri në internet. Në fakt, është vlerësuar se sulmet e rëndësishme kibernetike në Evropë janë dyfishuar në vitin 2020, pas pandemisë.

FAKTE PËRMBLEDHËSE:

- Një anketë nga shoqata “EU Kids Online” në 19 vende evropiane tregoi se shumica e fëmijëve raportojnë se përdorin telefonat smart “çdo ditë” ose “pothuajse gjatë gjithë kohës”.
- Fondi i Kombeve të Bashkuara për Fëmijët (UNICEF) vlerëson se 1 në 3 përdorues të internetit në mbarë botën është nën 18 vjeç.
- UNICEF-i gjithashtu raporton se të rinjtë (mosha 15-24) janë grupmosha më e lidhur dhe se në mbarë botën 71% janë online, krahasuar me 48% të popullsisë totale. Megjithatë, të rinjtë në Afrikë janë më pak të lidhur dhe rreth 60% nuk janë online, krahasuar me vetëm 4% që nuk janë online në Europë.
- Rezultatet e një ankete (të publikuar në vitin 2019 nga UNICEF-i dhe Përfaqësuesi i Posaçëm i OKB-së mbi Dhunën ndaj Fëmijëve) treguan se 1 në 3 të rinj në 30 vende raportoi se ka qenë viktimë e bullizmit në internet; dhe 1 në 5 raportoi se kishte munguar në shkollë për shkak të bullizmit dhe dhunës në internet.
- Në anketë, pothuajse ¾ (tre të katërtat) e të rinjve thanë gjithashtu se rrjetet sociale janë vendi më i zakonshëm për bullizmin online.
- Ne e diskutuam ndryshimin e klimës në një fletë tjetër informuese dhe këtu është mirë të mendojmë për përdorimin e energjisë dhe emetimet e gazeve serrë të lidhura me aktivitetin tonë në internet, sepse afërsisht 4.1 miliardë njerëz, ose 53.6% e popullsisë së botës, tani përdorin internetin. Disa janë të mendimit se pajisjet tona, interneti dhe sistemet e ndryshme mbështetëse përbëjnë rreth 3.7% të emetimeve globale të gazeve serrë! Disa kompani interneti po përpiqen të jenë më miqësore me mjedisin, për shembull, duke përdorur burime të rinovueshme të energjisë. Ju gjithashtu mund të ndihmoni, për shembull, duke menduar me kujdes përpara se të blini telefonin më të fundit dhe duke përdorur modalitetin e kursimit të energjisë në pajisjet tuaja.

2 ÇFARË MUND TË BËJMË PËR TË QENË TË SIGURT ONLINE?

Prindërit tuaj mund të vendosin fjalëkalime, kontrole prindërore, konfigurime të sigurta kërkimi dhe programe për mbrojtjen nga viruset për të ndihmuar që pajisjet (si: telefonat smart, orët smart, tabletat, laptopët dhe kompjuterët etj.) dhe interneti të jenë më të sigurt për ju. Ata gjithashtu mund t'ju ndihmojnë ta mbani të sigurt informacionin tuaj personal, të përdorni motorë kërkimi të sigurt dhe të gjeni faqe interneti, lojëra dhe aplikacione të përshtatshme.

Ka edhe disa gjëra që mund të bëni vetë për të qenë të sigurt në internet. Për shembull:

1. Ndjekja e rregullave të rëna dakord me prindërit për atë që mund të bëni në internet dhe sa kohë mund të kaloni në internet (për shembull, për një orë në ditë, për të parë programe të veçanta ose për të luajtur lojëra të caktuara).

6. Jini të vetëdijshëm për “informacionet e rreme”, sepse jo gjithçka që shikoni në internet është e vërtetë. Nëse nuk jeni i sigurt nëse diçka që po shikoni në internet është e vërtetë apo e rreme, pyesni një të rritur që e njihni dhe i besoni për të mësuar më shumë.

2. Ndjekja e rregullave të rëna dakord me prindërit tuaj në lidhje me informacionin që mund të jepni në internet për t'ju ndihmuar të ruani të sigurt identitetin dhe informacionin tuaj personal.

7. Mendohuni mirë para se të klikoni – Mos klikoni në lidhje ose mos shkarkoni gjëra që nuk i njihni dhe kërkonin ndihmë, nëse nuk jeni të sigurt.

3. Asnjëherë mos tregoni fjalëkalimet tuaja.

8. Bëni një pushim dhe kaloni pak kohë pa parë ekranin.

4. Bisedoni dhe lidhuni në internet vetëm me miqtë dhe familjen e vërtetë.

9. Përdorni pajisjet tuaja në një hapësirë të përbashkët si dhoma e ndenjes ose kuzhina, në mënyrë që të mund të merrni ndihmë nëse është e nevojshme.

5. Mundohuni të jeni një mik i mirë në internet, siç do të bënit në pjesën tjetër të jetës tuaj.

10. Mos harroni, nëse keni ndonjë problem në internet ose keni ndonjë shqetësim, kërkonin ndihmë nga prindërit, mësuesit ose një i rritur që e njihni dhe i besoni.

DIËTA E INTERNETIT TË SIGURT

Dita e Internetit të Sigurt (DIS) festohet çdo shkurt në rreth 200 vende dhe territore anembanë botës. Tema e DIS-it në vitin 2022 ishte “Së bashku për një internet më të mirë” dhe ka të bëjë me inkurajimin e të gjithëve që të bashkohen për ta bërë internetin një vend më të sigurt për të gjithë, veçanërisht për fëmijët dhe të rinjtë.

3 ÇFARË BËN BE-JA QË INTERNETI TË JETË MË I SIGURT?

Një nga synimet kryesore të Bashkimit Evropian (BE) është të ndihmojë Evropën të bëhet e përshtatshme dhe e gatshme për epokën digjitale. Një pjesë e kësaj ka lidhje me bërjen e internetit një vend më të sigurt për të gjithë. Këtu do të diskutojmë katër shembuj të hapave që ka ndërmarrë BE-ja:

1. RREGULLAT E BE-SË SI RREGULLORJA E PËRGJITHSHME PËR MBROJTJEN E TË DHËNAVE (RPMĐ)

Kur hyjmë në internet, shpesh i japim informacione personale (si: emrin, adresën, adresën tonë të emailit, vendndodhjen, etj.) ofruesit tonë të internetit dhe faqes së internetit që po vizitojmë. Rregullat e BE-së mund të ndihmojnë në mbrojtjen e privatësisë dhe të dhënave tona kur futemi në internet.

Rregullorja e Përgjithshme për Mbrojtjen e të Dhënave (RPMĐ) është ligji i BE-së për mbrojtjen e të dhënave. Ai synon të sigurojë që të dhënat tona personale të mblihen dhe menaxhohen në mënyrë korrekte dhe të mos keqpërdoren. RPMĐ-ja është përshkruar si “ligji më i ashpër i privatësisë dhe sigurisë në botë”.

2. KARTA E BE-SË PËR TË DREJTAT THEMELORE

Përveç kësaj, ne diskutoam mbi Kartën e BE-së për të Drejtat Themelore në një fletë tjetër informuese. Ajo përmban të drejtat themelore të secilit në BE dhe parashikon se “Çdokush ka të drejtën e mbrojtjes së të dhënave personale të tij/të saj”.

3. PLATFORMA “INTERNET MË I MIRË PËR FËMIJËT” DHE QËNDRAT E INTERNETIT MË TË SIGURT

Në vitin 2012, BE-ja përcaktoi një “Strategji Evropiane për një Internet më të Mirë për Fëmijët”. Në kuadrin e Strategjisë zhvillohen aktivitete të ndryshme dhe ajo ka ndikuar gjithashtu në masat e marra në vendet anëtare të BE-së.

Për shembull, BE-ja financoi platformën “Internet më i Mirë për Fëmijët”, e cila synon të krijojë një internet më të sigurt dhe më të mirë për fëmijët dhe të rinjtë. Platforma ofron informacion, udhëzime dhe burime mbi çështjet për një internet më të mirë.

BE-ja gjithashtu bashkë-financoi “Qendrat e Internetit më të Sigurt” (QIS). Ato veprojnë në Shtetet Anëtare të BE-së dhe gjithashtu në Islandë, Norvegji dhe Mbretërinë e Bashkuar. QIS-et zakonisht ofrojnë një qendër ndërgjegjësimi, linjë ndihme, linjë telefonike dhe grup debati për të rinjtë.

- Qendrat kombëtare të ndërgjegjësimit punojnë për të rritur ndërgjegjësimin mbi përpjekjet për një internet më të sigurt tek fëmijët, të rinjtë, prindërit dhe mësuesit.
- Linjat e këshillimit ofrojnë informacione, këshilla dhe ndihmë për fëmijët, të rinjtë dhe prindërit në lidhje me trajtimin e përmbajtjes, kontaktit ose sjelljes së dëmshme (si p.sh. bullizmi kibernetik).

- Linjat telefonike të përhershme u mundësojnë anëtarëve të publikut të raportojnë përmbajtje të paligjshme në internet në mënyrë anonime (pa dhënë emrin e tyre).
- Grupet rinore të debatit ofrojnë një mundësi që të rinjtë të japin pikëpamjet dhe të ndajnë përvojat e tyre në lidhje me përdorimin e internetit dhe këshilla për të qenë të sigurt në internet.

4. SIGURIA KIBERNETIKE

Siguria kibernetike ka të bëjë me sigurinë tonë në internet dhe është një nga qëllimet më të rëndësishme të BE-së.

BE-ja po ndërmerr veprime të ndryshme për të forcuar sigurinë tonë në internet, duke përfshirë:

- Në BE ka një “Strategji e BE-së për Sigurinë Kibernetike”, e cila mbulon sigurinë e shërbimeve të rëndësishme si: spitalet, rrjetet e energjisë dhe hekurudhat, si dhe pajisjet në shtëpi dhe në punë.
- Në BE ka ligje të ndryshme për sigurinë kibernetike.
- Ekziston një Agjenci e BE-së për Sigurinë Kibernetike (ENISA), e cila ndihmon shtetet anëtare, institucionet e BE-së dhe të tjerët si të trajtojnë sulmet kibernetike.
- Për të ndihmuar vendet e BE-së të luftojnë krimet në internet ekziston një Qendër Evropiane e Krimet Kibernetik.

TEMA 10: SI E MBËSHTETET BE-JA ARSIMIN DHE TRAJNIMIN TIM?

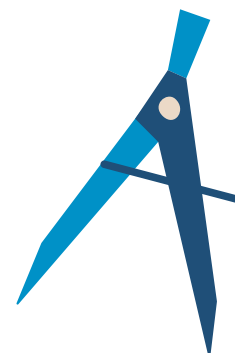
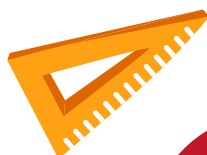
1 PSE ËSHTË I RËNDËSISHËM ARSIMI?

Siç e kemi diskutuar në një fletë tjetër informuese, **arsimi është një e drejtë e njeriut**, që do të thotë se të gjithë kanë të drejtën për arsim. Kjo e drejtë është e përcaktuar në Deklaratën Universale të të Drejtave të Njeriut të Kombeve të Bashkuara (DUDNJ), si dhe në Konventën e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijës (KDF). Të gjithë fëmijët kanë të drejtën për arsim pavarësisht se kush janë: pavarësisht nga raca, feja, gjinia ose aftësitë e kufizuara, nëse jetojnë me familjen ose në një qendër rezidenciale (shtëpi fëmijësh), apo janë refugjatë. KDF-ja parashikon se arsimi fillor duhet të jetë i detyrueshëm dhe falas për të gjithë.

Përveç kësaj, e drejta për arsim mbrohet nga Karta e

Bashkimit Evropian për të Drejtat Themelore, të cilën e kemi diskutuar në një fletë tjetër informuese. Karta përmban të drejtat themelore të secilit brenda Bashkimit Evropian (BE) dhe Neni 14 i Kartës ka të bëjë me të drejtën për arsim.

Përmirësimi i arsimit dhe trajnimit të fëmijëve është shumë i rëndësishëm. Fëmijët që arsimohen mund të kenë **më shumë mundësi për të arritur qëllimet e tyre** dhe për të realizuar potencialin e tyre. Aksesimi në arsim dhe trajnim cilësor është gjithashtu i rëndësishëm për rritjen ekonomike të një vendi, sepse të rinjtë mund të zhvillojnë aftësi, njohuri dhe ide të reja të cilat mund t'i përçojnë në botën e punës.

SI ZBATOHEN “OBJEKTIVAT E ZHVILLIMIT TË QËNDRUESHËM” TË KOMBEVE TË BASHKUARA?

Ne i diskutuam “Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm” ose “OZHQ-të” e Kombeve të Bashkuara në një fletë tjetër informuese. Objektivat kanë të bëjnë me eliminimin e varfërisë, përmirësimin e jetës dhe mbrojtjen e planetit. Objektivat janë për të gjitha vendet dhe të gjithë njerëzit, dhe qeveritë kanë premtuar t'i përmbushin ato në mënyrë që “askush të mos mbetet prapa”.

Objektivi 4 ka të bëjë me sigurimin e arsimit gjithëpërfshirës dhe cilësor për të gjithë dhe për promovimin e të mësuarit gjatë gjithë jetës.

Objektivi 4 është i rëndësishëm për zhvillimin e qëndrueshëm, sepse arsimi mund të ndihmojë në nxjerrjen e familjeve nga varfëria, uljen e pabarazive dhe promovimin e paqes.

BE-ja është e përkushtuar për zbatimin e Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm.

FAKTE PËRMBLEDHËSE:

- Në vitin 2020 ka patur rreth 1.3 miliardë fëmijë të moshës shkollore në mbarë botën (5-14 vjeç). Fondi i Kombeve të Bashkuara për Fëmijët (UNICEF) raporton se në mbarë botën mbi 1 miliard fëmijë shkojnë në shkollë çdo ditë mësimi.
- Megjithatë, UNICEF-i ka raportuar gjithashtu se 617 milionë të rinj në mbarë botën (fëmijë të moshës së shkollës fillore dhe adoleshentë të moshës së shkollës së mesme) nuk kanë aftësi bazë matematikore dhe për shkrim-lexim.
- Gjithashtu, sipas UNICEF-it rreth 262 milionë fëmijë dhe të rinj (fëmijë të moshës së shkollës fillore dhe të mesme) nuk kanë qenë në shkollë në vitin 2018 – që është pothuajse një në pesë fëmijë në popullsinë botërore në atë grupmoshë.
- Ai ka vënë gjithashtu në dukje se më shumë se gjysma e fëmijëve që nuk janë regjistruar në shkollë jetojnë në Afrikën Sub-Sahariane.
- OKB-ja ka vënë në dukje gjithashtu se, në mbarë botën, rreth 5.5 milionë vajza të moshës së shkollës fillore më shumë sesa djem nuk ishin në shkollë në vitin 2018.

Burimi: Faqja e internetit të UNICEF-it dhe Strategjia e UNICEF-it për Arsimin 2019-2030.

2

SI E MBËSHTET BE-JA ARSIMIN TIM?

Sistemet e arsimit dhe trajnimit në BE organizohen dhe ofrohen nga vetë vendet anëtare të BE-së, por ato i mbështet edhe BE-ja. Për shembull, BE-ja i ndihmon shtetet anëtare të krijojnë ide të reja për sistemet e tyre të arsimit dhe trajnimit, duke mbështetur financiarisht projekte që synojnë promovimin e ideve dhe kërkimin e metodave të reja të trajnimit, temave të reja për kurrikulat ose futjen e teknologjisë në shkolla.

Ekzistojnë gjithashtu mundësi për të rinjtë brenda BE-së që të studiojnë dhe të mësojnë në vende të tjera të BE-së, për shembull, në universitete anembanë Evropës si pjesë e programit ERASMUS, dhe që ato periudha arsimi të njihen në vendin e tyre. Gjithashtu, certifikatat, diplomatat ose kualifikimet e marra në një vend anëtar të BE-së përgjithësisht njihen dhe janë të vlefshme në vendet e

tjera anëtare.

Siç kemi diskutuar në një tjetër fletë informuese, 27 vendet anëtare të BE-së punojnë së bashku në nivel BE-je për të zgjidhur çështjet që prekin të gjithë ata që jetojnë në BE. Ato përpiqen të kapërcejnë mosmarrëveshjet e tyre për të trajtuar së bashku sfidat e rëndësishme. Për shembull, BE-ja po shpenzon para për arsimin në vendet anëtare në mënyrë që të trajtojë ndikimin e sfidave globale, të tilla si: hendeku në aftësitë teknologjike midis vendeve të pasura dhe të varfra, ndryshimet klimatike, njerëzit që detyrohen të largohen nga shtëpitë e tyre, dhe konfliktet. Duke shpenzuar para për arsimin e fëmijëve, BE-ja dhe vendet anëtare të saj po përpiqen të ndërtojnë shoqëri gjithëpërfshirëse, më të gjelbra, më të sigurta dhe më të qëndrueshme.

ROLI I EDUKIMIT NË TRAJTIMIN E SFIDAVE GLOBALE

AFTËSITË DIGJITALE

Siç kemi diskutuar në një fletë tjetër informuese, interneti është një pjesë e përditshme e jetës së të rinjve evropianë dhe shumë aspekte të jetës sonë janë zhvendosur në internet. Aftësitë digjitale (të tilla si: aftësia për të përdorur kompjuter dhe internet) janë thelbësore sot për të pasur sukses në shoqërinë botërore të orientuar nga teknologjia. Arsimi luan një rol kryesor në zhvillimin e këtyre aftësive për jetën dhe punën. Një edukim i mirë garanton që të rinjtë të jenë gati për epokën digjitale.

MIGRIMI, LUFTA DHE KONFLIKTI

Ne kemi diskutuar mbi migrimin në një fletë tjetër informuese. Miliona fëmijë transferohen me familjet e tyre për shkak të konfliktit, varfërisë ose fatkeqësive të lidhura me motin dhe motin ekstrem. Shkollat

mund të jenë vende të sigurta për fëmijët dhe arsimi ndihmon në mbrojtjen e tyre nga kërcënimet, duke përfshirë punën e fëmijëve, detyrimin për të lëvizur nga vendet e tyre kundër vullnetit dhe keqtrajtimin. Në shoqëritë ku ka luftë dhe konflikt, arsimi mund të ndihmojë në promovimin e tolerancës dhe paqes, si dhe mund të ndihmojë në ndaljen e ciklit të dhunës.

KRIZA KLIMATIKE

I kemi diskutuar ndryshimet klimatike në një fletë tjetër informuese. Kriza klimatike është një nga sfidat më të mëdha të kohës sonë, prandaj është shumë e rëndësishme t'u mësohen fëmijëve çështjet mjedisore dhe si t'i trajtojnë ato. Për shembull, edukimi rreth ndryshimeve klimatike mund t'i ndihmojë fëmijët dhe të rinjtë të kuptojnë rëndësinë e përdorimit të burimeve të energjisë miqësore me mjedisin.

BE-ja po ndihmon për të krijuar atë që quhet “Zona Evropiane e Arsimit”, e cila do të ndihmojë të gjitha vendet anëtare të BE-së të përmirësojnë sistemet e tyre arsimore. Gjithashtu, BE-ja ka krijuar atë që quhet “Koalicioni i Arsimit për Klimën” për të ndihmuar në trajtimin e krizës klimatike.

Tani do t’i shikojmë këto dy nisma më në detaje.

3 ÇFARË ËSHTË ZONA EVROPIANE E ARSIMIT?

Siç u përmend më lart, BE-ja po krijon “Zonën Evropiane të Arsimit” për të ndihmuar vendet anëtare ta bëjnë arsimin dhe trajnimin më të mirë për të gjithë në BE. Plani arsimor i BE-së është të sigurojë që të gjithë fëmijët të trajtohen në mënyrë të barabartë dhe të përfshihen në shoqëri. BE-ja dëshiron që vendet anëtare të punojnë më shumë së bashku kur të planifikojnë sistemet e tyre të arsimit dhe trajnimit. Një shembull është që BE-ja dëshiron të sigurohet që të gjithë studentët të kenë mundësi të mësojnë dhe të flasin gjuhë të ndryshme. Zona e re Evropiane e Arsimit do të përqendrohet në krizën klimatike dhe teknologjinë digjitale, si dhe do të promovojë pjesëmarrjen e të rinjve në jetën demokratike.

**FAKT
PËRMBLEDHËS:**

Arreth 76.2 milionë nxënës dhe studentë janë regjistruar në shkolla dhe institucione parashkollore në BE në të gjitha nivelet e arsimit.

4 ÇFARË ËSHTË ARSIMI PËR KOALICIONIN KLIMATIK?

Kemi diskutuar në lidhje me ndryshimin e klimës në një fletë tjetër informuese. BE-ja po përpaket ta përdorë arsimin për të ndihmuar në mbrojtjen e mjedisit dhe për të luftuar krizën klimatike. Për ta bërë këtë, siç u përmend më lart, BE-ja po krijon një “Koalicion Arsimit për Klimën”. Koalicioni i Arsimit për Klimën synon të krijojë një komunitet të udhëhequr nga mësues dhe studentë, të cilët do të mësojnë nga njëri-tjetri dhe do të ndajnë idetë për të ndihmuar në trajtimin e krizës klimatike. BE-ja dëshiron të japë mbështetje financiare (të tilla si para) për mundësitë e arsimit dhe trajnimit që do të kontribuojnë në mbrojtjen e mjedisit. Për shembull, BE-ja dëshiron të ndihmojë shkollat që të përdorin kurse shkencore për t’i mësuar nxënësit në lidhje me mbrojtjen e mjedisit.

Gjithashtu, kriza klimatike po ndryshon llojet e punëve që bëjnë njerëzit dhe shumë vende duan që njerëzit të punojnë në pozicione të tilla që nuk dëmtojnë mjedisin. BE-ja dëshiron gjithashtu të sigurohet se qytetarët e BE-së mund të punojnë në këto punë miqësore me mjedisin, duke u mësuar atyre aftësitë që do t’u nevojiten për ta bërë këtë.

Këto fletë informuese u përgatitën nga Qendra Bingham për Shtetin e së Drejtës së bashku me Universitetin e Leuvenit, si pjesë e projektit RECONNECT të financuar nga BE Horizon 2020, “Të rilidhim Evropën me qytetarët e saj nëpërmjet demokracisë dhe shtetit të së drejtës”. Ato janë hartuar për të ofruar materiale edukative mbi vlerat thelbësore evropiane dhe konceptet kryesore për të rinjtë që jetojnë në Bashkimin Evropian. Projekti ka marrë financim nga programi “Kërkim dhe Inovacion Horizon 2020” i Bashkimit Evropian sipas Grantit nr. 770142.

Botimi në shqip i Ministrisë së Drejtësisë është bërë i mundur nga projekti i asistencës teknike “JUSTAL” në mbështetje të zbatimit të strategjisë ndërsektoriale të drejtësisë, financuar nga Bashkimi Evropian.

